

L'occità i el català comparats
a partir de l'oralitat cinematogràfica

Alumna: Alba Bosch i Pijuan

Professor: Jordi Suïls

Assignatura: Treball de fi de grau

Titulació: Estudis Catalans i Occitans

Lliurament: 13 de juny de 2013

Facultat de Lletres – UdL

Índex

Resum.....	3
Introducció.....	4
<i>Tot un hormatge</i>	5
Situació geogràfica de la vall de Varossa.....	6
Comentaris.....	7
Trets generals del document.....	7
Aspectes de fonètica i fonologia.....	11
Morfologia.....	17
Sintaxi.....	26
Lèxic amb referència específica al contacte de llengües.....	32
Qüestions relatives al contacte de llengües i a la interferència.....	35
Conclusions.....	38
Bibliografia.....	39
Apèndix.....	40

Resum

El present treball consisteix en una descripció de les característiques d'una varietat gascona parlada a la vall de Varossa, situada al sud est de Gascunya. Aquest estudi s'ha realitzat a partir d'un documental etnogràfic gravat en aquesta zona.

En primer lloc, s'introdueix el document estudiat i la zona on s'emmarca. Tot seguit, s'exposen els comentaris lingüístics, que han estat dividits en cinc apartats: trets generals del document, aspectes de fonètica i fonologia, morfologia, sintaxi i lèxic amb referències específiques al contacte de llengües. També s'ha inclòs un apartat de qüestions relatives al contacte de llengües i a la interferència.

Aquest tipus d'estudi, que cal remarcar que no és exhaustiu, pot servir d'introducció a un altre de més ampli, i explora un mètode d'investigació original amb força possibilitats.

Paraules clau: occità, gascó pirinenc, vall de Varossa, documentalisme, etnolingüística, dialectologia, traducció.

Abstract

The present work consists on a description of the characteristics of an Occitan variety spoken in the Varossa valley, which is placed in the southeastern Gascony. The study has been performed through the linguistic analysis of the contents of an ethnographic documentary filmed in that area.

First of all, our report contains a brief description of the area to which the documentary is devoted. Thereafter the linguistic comments are exposed. They have been divided in five parts: general characteristics of the document, phonetic and phonological aspects, morphology, syntactics and vocabulary with specific references to language contact. It also includes a section containing specific questions involved on contact and interference between languages. This kind of study, which is not exhaustive, can also be taken as an introduction to a wider approach and explores an original research method with several potentialities.

Key words: occitan, pyrenean Gascon, Varossa valley, documentary, ethnolinguistics, dialectology, translation.

Introducció

El treball que es presenta consisteix en una descripció d'una varietat lingüística gascona i la seva comparació amb el català a partir d'una font audiovisual: el documental etnogràfic *Tot un hormatge*, una producció d'Eth Ostau Comengés que es presenta enguany a la Mòstra de Cinèma Occitan.

Aquest estudi deriva d'una proposta que ens va fer l'any passat el professor Jordi Suïls i que consistia a traduir al català algun dels materials de la Mòstra i utilitzar-lo com a objecte d'estudi per al treball de fi de grau. Un cop decidit que faria això, em vaig posar en contacte amb en Joan Josep Ardanuy, que és qui em va facilitar més endavant el document que finalment he treballat.

Tot seguit, a partir del document original, dels subtítols en occità i en francès i de la feina prèvia de traducció al català, s'han recollit algunes de les característiques del dialecte dels locutors del documental i s'han contrastat, en alguns casos, amb els fenòmens propis del català. Tot i disposar d'una versió dels subtítols en occità, ha estat necessari retranscriure el documental i s'han hagut de resoldre algunes qüestions dubtoses.

Cal deixar constància des del principi que, per raó del tipus de treball en el qual s'emmarca aquest estudi, no s'ha fet una classificació i comparació exhaustives, sinó que només s'han tractat alguns aspectes que serviren com a introductoris d'una hipotètica investigació més àmplia. La comparació al català, més que la finalitat del treball, ha estat un mitjà per a entendre les particularitats de l'occità i per adonar-nos de les divergències transfrontereres que el contacte de llengües produeix.

Els comentaris gramaticals s'han classificat segons el seu tipus: trets generals del document, aspectes de fonètica i fonologia, morfologia, sintaxi i lèxic amb referència específica al contacte de llengües. També ha estat necessari un apartat de qüestions relatives al contacte de llengües i a la interferència. En cadascuna d'aquestes seccions s'exposa la informació dividida en subapartats i s'exemplifica amb passatges del document. Cada exemple va encapçalat per un número, que es correspon amb el de les divisions emprades per a fer els subtítols. Al final del treball s'ha inclòs un apèndix amb els subtítols occitans i catalans perquè puguin ser consultats.

Tot un hormatge

En el documental *Tot un hormatge*, quinze testimonis de poblacions diverses de la Varossa narren com s'ha elaborat tradicionalment el formatge a diversos pobles d'aquella vall, situada a l'est de la Gascunya, més concretament al Comenge, i que forma part del departament francès dels Alts Pirineus. Alguns dels pobles que s'esmenten són Sòst, Esbarèish, Aveus, Orda i Harrèra.

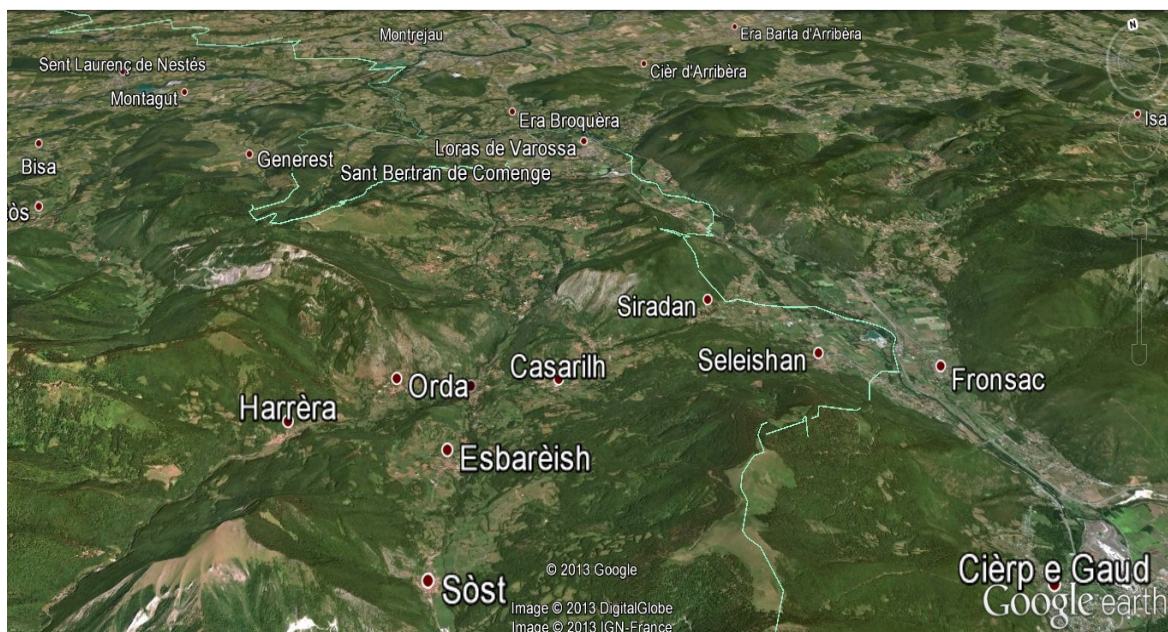
Els informants, tots d'edat avançada, expliquen en quins pobles s'elaborava el formatge, on se'n feia més, quin era més bo... També parlen de les diferents races d'ovelles i de vaques que hi havia a cada zona, de la qualitat dels prats o dels llocs on s'anava a vendre el formatge. El tema central, però, és el procés que se seguia per a elaborar-lo i els instruments que s'utilitzaven. Aquest procés, a més de ser narrat, es va il·lustrar a través d'un dels testimonis, que en fa una demostració. Al llarg del document també es fan força referències a les dificultats que es trobaven els ramaders en els temps passats i es compara la tradició amb els canvis que ha anat introduint la modernitat.

La varietat dels informants és el gascó de muntanya de l'àrea comengesa. Així doncs, s'hi poden observar característiques típiques del gascó, i més concretament del gascó pirinenc, però també una sèrie de trets diferencials, que són els que han despertat més interès a l'hora de fer el treball.

Situació geogràfica de la vall de Varossa

La vall de Varossa queda al cor del Comenge, a tocar de la vall de Luishon per la banda occidental, i tot i quedar en certa manera arraconada s'obre molt clarament cap a la plana de la Garona i concretament cap a Montreiaiu. És un lloc molt obert a l'entrada d'influències externes. Tot i situar-se al Comenge, la zona va administrativament lligada a la Bigorra.

A l'entrada d'aquesta vall hi ha Sant Bertran de Comenge, un punt d'atracció poblacional i un focus de romanització.

Mapa de la zona. Font: *Google earth*

Comentaris

Trets generals del document

El document presenta els trets generals del gascó pirinenc:

— Vocalisme propi de l'occità general i del gascó en particular:

- La A tònica del llatí generalment es manté:

27) *prats* ['prats]

- En posició àtona final (-a, -as, o verb acabat en -an) la realització és [ɔ] en occità general.
En gascó, pot variar depenent de la zona¹.

- En gascó, la distribució general de E és [ɛ] / [e]:

8) *Mès* ['mɛs]

8) *prénguer* ['prenɣe]

---

¹ V. apartat d'aspectes de fonètica i fonologia

- La Ī llatina es manté, i pot ser [j] quan forma part d'un diftong:

122) *caminòts* [kami'nɔts]

122) *beròis* [be'rɔjs].

- En gascó, la distribució de O és [ɔ] / [u]:

21) *hòrt* [hɔrt]

9) *hormatge* [hur'madje].

Si forma part d'un diftong, és [w]. Quan és inicial, apareix el so epentètic [g]-, o [ɣ]- en context intervocàlic:

277) *oelhèr* [gwe'λɛ]

101) *de oelha* [de 'ɣweλa]

- La Ū llatina palatitza i es realitza [y]:

27) *ua* ['ya]

50) *molhut* [mu'λyt]

Quan forma part d'un diftong, en gascó és [w]:

7) *quate* ['kwate]

31) *acitau* [asi'taw]

— Caiguda de -N- intervocàlica:

3) Qu'avem *ua* vaca de taure,

78) *doadà*

—Assimilacions diverses:

En gascó, com en tot l'occità, es fan força assimilacions consonàntiques, normalment regressives (la primera consonant pren un tret fonètic que l'apropa o l'assimila a la segona):

55) E duas oras de *temps* ['tens], de deishar-la calhar,

Un cas típic d'assimilació és la que es dona en l'article definit *eth* quan va seguit d'una consonant:

4) e mo'la caleria devarar a baish, *ath vilatge* ['abbi'ladjɛ].

També hi ha, però, alguns casos d'assimilació progressiva, com el següent (l'aspirada /h/ s'assimila a l'africada /tʃ/):

13) Mès, se sabiatz se qué *aqueth hormatge* [a'ketʃur'madje] èra bon!

— Els articles definits són els següents:

	Singular	Plural
Masculí	<i>eth</i>	<i>eths</i>
Femení	<i>era</i>	<i>eras</i>

Exemples en el document:

46) Qu'ei tostemp estat *eth* centre deth arrevengut de...

53) de botar-la a calhar. Pr'amor *era* lèit que cambia vite.

42) Oui, mès se les ac dides, *eths* de Sòst van pas èster contents.

108) Après, que vengueren *eras* Suïssas, qu'avian mès de lèit.

Aspectes de fonètica i fonologia

Fonètica evolutiva

Vocalisme àton

Un primer tret d'interès fa referència a la vocal final *-a*. En occità general i en la major part del domini gascó, aquesta vocal es tanca a *o*. Tot i així, en algunes valls pirinenques conserva la realització [a], i en algunes zones aquesta vocal també pot evolucionar a [ə]. Pel que fa a la varietat estudiada, s'ha observat que domina la realització [a]:

220) Alavetz, dilhèu que non les hadia arren era *aiga* ['ajɣa] d'ací

Tot i així, hi ha algunes vacil·lacions, que poden dependre de la zona o del parlant, o d'altres aspectes:

64) Bon, que hè eras brancas atau... Alavetz, dab aquerò, qu'arremudavan era *calhada* [ka'ʎaðə],

8) Mès abans de prénguer era *vaca* ['bakə] dab era *còrda* ['kɔrdə],

246) Qu'ei eth que *demorava* [demu'rawə] ena *cabana* [ka'βanə]. Eth, que s'*ocupava* [oku'pawə] deth hormatge, que s'ocupava de hèr era *codina* [ku'ðinə].

En el cas de *còrda*, per exemple, la realització [ə] pot ser un cas d'harmonia vocàlica. I en el cas de *codina*, els sons [u] i [i] incideixen en el tancament de *-a* a [ə].

Altres són explicables a partir del consonantisme precedent, com la velar [k] que precedeix la vocal en el cas de ['bakə] i en fa velaritzar la pronunciació.

També similarment la consonant labiovelar [w] en acabaments verbals d'imperfet -ava, -avan: [demu'rawɔ], [oku'pawɔ].

Consonantisme

En gascó, tot i que en alguns casos el dígraf QU- es pronuncia [k] (davant -E i -I o davant de -A en alguns cultismes o semicultismes o en llatinismes) en la majoria de casos es pronuncia [kw]:

7) Alavetz, eth ser, en devarar dera montagna, eth ser, de cap aras *quate* ['kwate] o cinc oras...

La realització [k] observada en alguns passatges podria explicar-se per influència del francès (*quand, qualité*):

1) Un aute còp, *quan* ['kan] pugè, que'm demandèren:

120) E qu'avian eras mèmas *qualitats* [kali'tats] e eths mèmas defaults, qu'èran vacas pro nerviosas.

Una altra característica, que en aquest cas també afecta altres zones de la part oriental de Gascunya², és el resultat -[w]- de -B- i -V- intervocàliques:

3) Qu'*avem* [a'wem] ua vaca de taure,

4) e mo'la caleria *devarar* [dewa'ra] a baish, ath vilatge.

26) Eths autis, que'n hadian *eth ivèr* [etʃi'wɛr], e eth printemps. E, après en estiu, no'n hadian pas, qué.

251) E eth *bacivèr* [basi'wɛ], aqueth, que guarava per haut, tostemps. Que guarava era baciva per haut.

---

² Carrera (2011: 66)

En gascó, *-l* es vocalitza en *-u* [w]. Quan aquesta vocal va precedida de *ò*, pot desaparèixer completament en algunes regions (*vòl* > *vòu* > *vò*); tot i que gràficament la mantenim. Aquest és el cas de la varietat estudiada, com pot observar-se en alguns passatges:

5) Oh dab plaser, se *vòu* ['bɔ] seguir dab era còrda...

A l'inici de mot, la R- etimològica presenta la forma *arr-* (addició de la pròtesi *ar-*) en la major part de Gascunya. En la varietat estudiada, s'ha observat que això ocorre en quasi tots els casos:

11) “—Que devari quan mèma, no'm hè cap *arren*!

64) Bon, que hè eras brancas atau... Alavetz, dab aquerò, qu'*arremudavan* era calhada,

174) un *arrond* atau,

Els únics dos casos que no presenten addició de la pròtesi *arr-*, són possiblement gal·licismes:

110) Que hèn hòrt de lèit mès era lèit que non ei pas autan *richa* coma èra deth temps dera arraça d'ací.

262) Era Varossa qu'ei arrenomada pr'amor que i a un pacatge que i a *reglissa*.

Hi ha un tercer cas de possibles gal·licismes adaptats amb la pròtesi *ar-*:

29) Acitau, costat Orda e... Qu'ei mès *arrèche* (fr. *rêche*), eth plantatge, que diden. Eth plantatge, que vòu díder

289) Oh, qu'èra arrigòlò (fr. *rigolo*) ! (aquest cas, però, seria dubtós, perquè el context fonètic no ens permet interpretar clarament la realització del mot).

La seqüència *-nt* es realitza quan va seguida d'un mot començat per vocal. Aquesta característica, tal com apunta Rohlf³, es pròpia de Gascunya oriental:

165) *Pendent* [pen'dent] era guerra, qu'arribavan a pè, en bicicleta de

Fonètica de contacte

Un dels trets que s'ha observat és que en aquesta varietat l'article definit masculí plural (*eths*), es realitza ['ets] si va seguit de vocal i ['es] si va seguit de consonant:

75) Aquerò tanben, que didian qu'*eths* ['ets] uns qu'avian era man mès bona qu'*eths* ['ets] autis tà hèr eth hormatge. Vedes?

214) *Eths* ['es] senators e *eths* ['es] deputats que i pujavan

L'article indefinit *un* fa una elisió amb l'adjectiu indefinit *aute* de manera que la seqüència *un aute* es realitza ['jawte]:

1) *Un aute* ['jawte] còp, quan pugè, que'm demandèren:

15) Mès qu'avia *ua aute* ['jawta] sabor qu'eth qu'ac minjan a baish.

---

3 Rohlf (1977: 142): "tandis que la consonne finale est conservée en Gascogne oriental (Haute-Gar., Gers oriental, Ariège): *bent, gent, hount*".

Els pronomes personals àtons de primera i segona persona del plural, *mos* i *vos*, elideixen el seu so consonàntic final davant d'un pronom de tercera persona o del pronom *ne/en*. A l'hora d'escriure aquesta combinació pronominal, cal marcar l'elisió amb un apòstrof.⁴ En el document, només s'ha trobat aquest exemple:

4) e *mo'la* caleria devarar a baish, ath vilatge.

En el context C-s-C, s'ha observat que *s* tendeix a caure en la majoria dels casos:

8) Mès *abans de* [a'βande] prénguer era vaca dab era còrda,

107) Ath *temps qu'èra* ['tenkɛra] joena, jo, que n'i avia de blancas, que n'i avia un shinhau de totas eras colors.

196) E eth leiton que passava entaths porcèths ! Tà neurir tota era familia qu'èra eneths *prats*, *per aqui* ['pratperkiw].

281) - E oui ! "Dèt看 de mès !", ça hadian, "Dèt看 de mès !". "Dèt看 *francs de* ['fran看] mès !". Que devia èster francs, atau.

Això no ocorre si després de *s* segueix un *que* enunciatiu:

32) coma hèn deth costat d'Esbarèish e Sòst. Eth plantatge deths *prats qu'ei* ['prats'kej] mès fertile.

37) Voilà. Un o dus *epicièrs qu'ac* [epi'sies'kak] an hèt aquerò, oui.

També s'han observat algunes altres excepcions:

56) deishar duas oras de temps, eth *temps que* ['tens'ke] calhe.

272) Après, quan avias plusiurs *oelhèrs que* [gwe'λes'ke] i volian anar, que's hadian pujar eras enchèras.

---

⁴ Carrera (2007: 115)

La fonètica etimològica /tʃ/ de -LL (>th) es generalitza a antics acabaments en -T:

13) Mès, se sabiatz se qué *aqueth hormatge* [a'ketʃur'madje] èra bon!

26) Eths autis, que'n hadian *eth ivèr* [etʃi'wɛr], e eth printemps. E, après en estiu, no'n hadian pas, qué.

29) Acitau, *costat Orda* [cos'tatʃurda] e... Qu'ei mès arrèche, eth plantatge, que diden. Eth plantatge, que vòu dèder

En tots els casos que el mot següent comença per vocal, la seqüència africada /tʃ/ passa a [dj]:

168) E Papà qu'èra *estat a tirar* [es'tadjati'ra] era sau deth hormatge que non avia que tres dias, tà balhar-les ac.

176) Après, que'u balhavan era fòrma *arrondit atau* [arun'didja'taw].

124) Alavetz, qu'òm botava eth vedèth deth un costat e qu'òm molia era vaca *deth aute* [ded'jawte].

El so palatal que previsiblement seria fricatiu sonor, corresponent a /ʒ/, es realitza [j] en posició C_V (198, 227) i es manté en V_V (211, 328):

198) Comprenes ? Que hadian arrecòder eth... Aquiu, alavetz, eth maton, que'n pòdes *minjar* [min'ja], n'ei pas gras ni arren.

227) Nosatis, qu'avíam eth oncle que partia tad aquera *granja* ['granja], sus Sòst aciu, que s'aperava Coïnava.

211) alavetz, que torna *arrepujar* [arepu'ʒa] era crèma, qu'ei eth maton.

328) *Cantejar* [kante'ʒa]. Que s'apèra.

Morfologia

Els demostratius

Les formes dels demostratius que s'utilitzen en aquesta varietat són les següents (les marcades amb asterisc només apareixen una vegada en el document):

	1a persona	2a i 3a persona
Adjectius i pronoms	<i>aqueth, aquera, aqueras</i>	
	<i>aquestis*</i>	<i>aqueris*</i>
Pronoms neutres	<i>açò*</i>	<i>aquerò</i>
Adverbis	<i>ací / aciu*</i> <i>acitau</i>	<i>aquiu</i>

Al document en podem veure alguns exemples:

254) *Aqueth*, qu'ei eth qu'avia eras oelhas qu'èran "manas", qu'òm didia, eras que non avian lèit.

227) Nosatis, qu'avíam eth oncle que partia tad *aquera* granja, sus Sòst *aciu*, que s'aperava Coïnava.

22) E a Harrèra, que se'n hadia quauqu'un. Autament non. En *aquestis* vilatges per baish, non se'n hadia pas, qué.

45) Pr'amor eth de Sòst, que's hadia eneths cortaus. E *aquiu*, que maduravan. *Aqueris*, qu'èran bonis !

240) E jo que i è vist bèstias en totas, *aqueras*. 22 bòrdas. Ara, que son per tèrra, qu'ei...

73) - *Açò* qu'ei... Òc, ara que l'amassi. Ueitar d'amassar era calhada e eth leiton que se'n va tà darrèr.

38) - Donc Esbarèish, qu'èra tanben un vilatge de hormatge ? - Oui, oui, oui. Non i avia qu'*aquerò*!

105) E, après, eth monde *ací*, non despintravan pas, non tiravan pas era pintra.

113) Ua arraça especiala qu'èra *acitau* en Varossa.

Pel que fa al demostratiu neutre, sembla que hi ha una tendència a què *aquerò* s'apropiï dels contextos de *açò* (12, 170). La referència temporal al passat podria afavorir la freqüència alta de *aquerò* (37, 155-156).

12) —Non, non, non! *Aquerò*, ac pren.”

170) *Aquerò*, qu'ei era hormatgèra.

37) Voilà. Un o dus epicièrs qu'ac an hèt *aquerò*, oui.

155) E dab *aquerò*, que n'i botavan un petit talhuc, tot sec,

156) e *aquerò* que't hadia calhar era lèit.

D'altra banda, cal fer notar que tot i que el sistema dels demostratius és binari com en català, les referències són diferents: en català, per referir-se a la primera i la segona persona s'utilitza el demostratiu neutre *això*, i per a la tercera persona, *allò*; en canvi, en la varietat estudiada, per a la primera persona s'utilitza *açò* i per a la segona i la tercera, *aquerò*.

Formes dels pronoms personals tòpics (les formes marcades amb asterisc no apareixen al document):

	Singular	Plural
1a pers.	<i>jo</i>	<i>nosatis / nosatas*</i>
2a pers.	<i>tu</i>	<i>vosatis* / vosatas*</i>
3a pers.	<i>eth / era*</i>	<i>eris / eras*</i>

Exemples:

16) E ben *jo*, que devarè aquera vaca a casa lor et voilà. *Eris* contents,

25) *Eths* que mès en hadian, qu'èram *nosatis*. Que'n hadiam presque tota era annada.

93) E *eth* dròlle, *eth* segond, qu'èra tot joenon, que l'ac hadíam amassar ad a *eth*,

287) Non entenias pas francés. "E dèt看 de mès !" e "*Tu*, que non l'auràs !" e "*Jo*, que i voi anà'i !"

Remarca sobre la morfologia dels demostratius i els pronoms:

En paradigmes marcats, com són els pronoms i els demostratius, trobem el plural masculí sil·làbic en *-is*, que no s'estén ni als substantius ni als adjectius. Aquest plural aniria relacionat amb la desinència de plural *-i*, utilitzada sobretot en gascó oriental, per als adjectius i pronoms⁵.

---

⁵ Rohlfs (1977: 178): "A cet *-i* comme marque du pluriel semblent se rattacher certains pluriels en *-is* ('pluriel double') qui sporadiquement se rencontrent dans plusieurs parlers gascons".

Formes dels pronoms personals àtons (les formes marcades amb asterisc no apareixen en el documental):

Persona	Tipus	Gènere i nombre	Formes			
			Plenes	Reforçades	Proclíiques	Enclíiques
1a		m./f. sing.	<i>me</i>		<i>m'</i>	<i>'m</i>
2a		m./f. sing.	<i>te*</i>		<i>t'</i>	<i>'t</i>
3a	reflexiu		<i>se</i>		<i>s'</i>	<i>'s</i>
	acusatiu	m. sing.	<i>le</i>		<i>l'</i>	<i>'u</i>
	acusatiu	f. sing.	<i>la</i>		<i>l'</i>	
	acusatiu/ datiu	m./f. sing.	<i>le</i>			<i>'u</i>
	neutre		<i>ac</i>			
	adverbial			<i>en</i>	<i>n'</i>	<i>'n</i>
	adverbial		<i>i</i>			
1a		plural	<i>mos (mo')</i>			
2a		plural	<i>vos (vo')*</i>	<i>us</i>		
3a	reflexiu		<i>se</i>		<i>s'</i>	<i>'s</i>
	acusatiu	m. pl.	<i>les</i>			
	acusatiu	f. pl.	<i>las</i>			
	acusatiu/ datiu	m./f. pl.	<i>les</i>			

Combinacions pronominals

L'ordre que se segueix en fer combinacions pronominals és el següent:

1r: *me, te*, mos, vos / le, la, les, las*

2n: *le, la, les, las / me, te, mos, vos*

3r: *se*

4t: *en*

5è: *ac*

6è: *i*

Aquests són alguns dels exemples localitzats en el documental:

4) e *mo'la* caleria devarar a baish, ath vilatge.

36) se *le mos* demandava e que prenian epiceria peth hormatge qu'òm venia.

42) Oui, mès se *les ac* dides, eths de Sòst van pas èster contents.

93) E eth dròlle, eth segond, qu'èra tot joenon, que *l'ac* hadíam amassar ad a eth,

101) Que n'i a que s'estimavan mixte, e d'autes que volian de oelha. Alavetz, qu'òm *le se* causia e en avant !

111) Que i avia ua vielha, vielha arraça de Varossa, pareish, que *le n'aperavan* "era arraça de Varossa".

121) Que *se'n* servian tà anar a cercar era lenha e era èrba ena montanha.

155) E dab aquerò, que *n'i* botavan un petit talhuc, tot sec,

168) E Papà qu'èra estat a tirar era sau deth hormatge que non avia que tres dias, tà balhar-*les ac*.

190) Mès, eth purri, en hormatge, que non ei bon. Que *le'n* cau sortir-*le'n*⁶. Tot.

199) Jo, que l'aimi ! Mès enfin, que *m'i* cau botar, que sò un shinhau gormand tad aquerò,

223) Eths vielhs qu'ac hadian de còps. Hèr béver quauquarren, *t'i* fotian ua planta laguens.

224) *Me'n* brembi pas se quin s'aperava aquera planta.

---

6 Carrera (2007:115) observa que la repetició d'un mateix pronom com a proclític i enclític "ei quauquarren de corrent ena lengua oral".

226) E oui, qu'ac hadian tà desconar, de còps, sabes ! Qu'invitavan quauquarrés, que *les i* fotian d'aquerò e...

250) que *las ac* hadian seguir ara leitèra tà que heçan lèit, qué.

307) Que *s'i* botavan a dus, còsta còsta,

En la varietat estudiada s'utilitza el pronom personal àton *mos*, caracteristic de les valls altes de la Gascunya oriental, en oposició a la forma general *nos*:

34) E tostemp que venguia quauquarrés tà crompar-le-*mos* a casa.

Combinacions dels pronoms amb altres elements

Normalment, quan *que* (pronom, conjunció o enunciatiu) va seguit d'un pronom personal àton començat per vocal, el pronom pren una forma elidida:

20) Si que n'i a *que'n* hadian bèth shinhau tad a eris, qué. Lèit de vaca, qué. Mès arren de tot, qué.

156) e aquerò *que't* hadia calhar era lèit.

El pronom també pren una forma elidida davant un mot començat per vocal:

68) Pr'amor era lèit, *que s'auria* a botar a calhar, a pu près, a ua temperatura de trenta, trenta un degrés.

199) Jo, que l'aimi ! Mès enfin, *que m'i* cau botar, que sò un shinhau gormand tad aquerò,

Aquest fenomen també ocorre si se situa darrere de l'adverbi *non*:

11) " - Que devari quan mèma, *no'm* hè cap arren !

35) *No'n* portàvam pas enlòc. Sonque, bèth còp, *que'n* portàvam un en un epicièr,

En canvi, no es fa elisió quan *que* o *non* van seguits del pronom *i*:

266) Eth frair *que i* demorava mès. Que guarava tota era tropa. 1500 oelhas.

24) - Oh, *non i* èram que tres o quate tà hè'n apuprès ; eths autis, non.

Davant del pronom *ac*, la partícula *que* pren una forma elidida:

15) Mès qu'avia ua auta sabor qu'eth *qu'ac* minjan a baish.

Quan hi ha un infinitiu, el pronom sempre va darrere del verb (74). En cas d'haver-hi dos infinitius seguits, el pronom sempre va en posició enclítica amb el primer (53):

74) Ah oui ! Mès i botavas de temps tà amassà'*u*, mès bon èra.

53) de botar-*la* a calhar. Pr'amor era lèit que cambia vite.

(En comptes de “de botar a calhar-la”)

Els possessius

La forma *lor* no necessita marca de gènere:

16) E ben jo, que devarè aquera vaca a casa *lor* et voilà. Eris contents,

Els quantitativs

La forma *tant de* es generalitza als femenins:

31) Eth plantatge qu'ei mès arrèche ; qu'ei mès magre s'òm vòu. Non hèn pas *tant de lèit* acitau,

Preposicions

En la varietat estudiada, sempre trobem la preposició *dab* (amb acabament consonàntic) en oposició a d'altres formes gascones, com *damb*:

60) e après amassar era calhada *dab* era man.

177) E, après, que i hadian ua espèça de fermeture *dab* un tròç de boès e encoches,

Morfologia verbal

La preposició seguida d'infinitiu indica simultaneïtat amb l'inici de l'acció. Aquesta construcció s'utilitza amb un valor de gerundi (*devarant, avent molhut*):⁷

7) Alavetz, eth ser, *en devarar* dera montanha, eth ser, de cap aras quate o cinc oras...

50) Mólher eras vacas, e *en aver molhut*, botar a calhar de suite.

En + infinitiu Rohlfs (1977: 222) diu que és un tret “spécifique et essentiellement gascon, qu'on ne retrouve nulle part ailleurs en France”, però Carrera (2011: 91) diu que no és així: “Les fórmules amb *en* i *en tot* (o *tot en*) i un infinitiu no són exclusivament gascones, sinó que es repeteixen en d'altres latituds occitanes realment allunyades (vegeu Ronjat, 1980, III: 594-495). Sembla que podrien ser admeses com a formes referencials generals (vegeu Alibèrt 1976: 308; o Vernet 2000: 186)”.

---

⁷ Rohlfs (1977: 222): "Nous signalons ici l'emploi de l'infinitif introduit par la préposition *en*, qui sert à remplacer le gérondif".

Morfologia evolutiva

Formes amb infix velar

Tant el català com l'occità posseeixen força verbs velaritzats dins la segona i la tercera conjugació, provinents de les formes velars etimològiques dels antics perfets forts en -UĪ (p. ex. DĒBUIŦ > dec >> degué)⁸:

9) que'm calec *prénguer* un hormatge.

293) Dab eras mans ! *Ténguer* eth braguèr dab ua man, avec l'autre, allez houp ! E dab era auta, eishoriar.

34) E tostemp que *venguia* quauquarrés tà crompar-le-mos a casa.

Un altre fet interessant a remarcar, i que va relacionat amb el que s'acaba d'explicar, és que en el verb *poder* hi ha una relació d'analogia entre el present d'Indicatiu i el conjunt de persones verbal del present de subjuntiu, en el sentit que solen compartir arrel. Això dóna lloc a formes particulars de primera persona del present d'Indicatiu, com *posqui*, que es diferenciaria de la resta de persones del mateix paradigma (*pòs*, *pòt*).

2) —E us *posqui* demandar un servici?

—Ah se *posqui*, oui!

364) Ara, a tres meses, qu'òm le *pòt* començar de minjar. Mès quate, qu'ei miélher !

---

⁸ Pérez Saldanya (1998: 71-72)

En gascó, i també en tot l'occità (deixant de banda alguns casos molt excepcionals), s'utilitza un perfet simple en els casos que el català utilitza normalment un perfet perifràstic (o també, en menys casos, un perfet simple)⁹:

1) Un aute còp, quan *pugè*, que'm demandèren:

Una altra vegada, quan *vaig pujar*, em van preguntar: (cat.)

16) E ben jo, que devarè aquera vaca a casa lor et voilà. Eris contents,

16) I bé, jo *vaig baixar* la vaca a casa seva i vet aquí. Ells contents, (cat.)

En alguns casos, s'ha observat que s'utilitza el perfet compost amb referència remota:

37) Voilà. Un o dus epicièrs qu'ac *an hèt* aquerò, oui.

(En comptes del pretèrit simple *heren*).

---

9 Carrera (2011: 91): "L'equivalent occità del passat perifràstic d'indicatiu català és un passat simple: *vaig cantar* és *cantèri* (oc. ref.) o *cantè* (oc. ar.). El passat perifràstic és residual i raríssim en la llengua d'oc actual".

Sintaxi

Els tradicionalment anomenats enunciatius, emprats en una gran part del domini gascó, són morfemes específics que s'utilitzen en les frases enunciatives i exclamatives¹⁰. En aquesta varietat, s'han observat els següents:

- *que*: apareix sempre davant el verb en les proposicions declaratives i independents, i se situa entre el subjecte i el sintagma verbal (S + *que* enunciatiu + SV):

1) Un aute còp, quan pugè, *que'm* demandèren

La construcció formada per *que* enunciatiu seguit de negació no s'acostuma a donar en gascó¹¹. Normalment, l'estructura que se segueix és S+ *non* + SV + (*pas* / *cap* / *bric*):

44) mè *non èra pas arrenomat coma a Sòst*, qué.

Tot i així, el *que* enunciatiu es troba excepcionalment en frases negatives quan sembla que hi ha una insistència¹²:

10) E *que non volia*, quan mèma.

76) Se l'amassas tròp vite, *que non ei tan bon*. Que ven dur, *que non ei tan bon*.

---

10 Romieu & Bianchi (2005: 131)

11 Rohlf (1977: 198)

12 Romieu & Bianchi (2005: 133)

- *e*: s'utilitza en frases interrogatives. És força freqüent al Bearn i a alguns parlars bigordans¹³, com també és el cas d'aquesta varietat:

2) — *E us posqui demandar un servici?*

—Ah se posqui, oui!

- *be*: S'utilitza per reforçar l'enunciació, i apareix sobretot en les frases exclamatives¹⁴, com en el cas que s'ha observat:

201) *Oui ! Ma mair ! Be'n hadia maton, jo !*

- *ja*: També reforça l'enunciació, i es pot reprendre al final de la frase¹⁵, com ocorre en l'exemple següent:

297) *Ja èra un trebalh, ja ! Macarèu !*

En les construccions de modal + infinitiu en què s'introdueix un pronom, hi ha una tendència proclítica pel que fa a la posició del pronom:

4) e mo'*la* caleria devarar a baish, ath vilatge.

(En comptes de “mos caleria devarar-*la*”)

68) Pr'amor era lèit, que s'auria a botar a calhar, a pu près, a ua temperatura de trenta, trenta un degrés.

(En comptes de “auria a botar-*se* a calhar”)

---

13 Rohlf's (1977: 210)

14 Romieu & Bianchi (2005: 399)

15 Romieu & Bianchi (2005: 132, 399)

Tot i que la partícula afirmativa és *òc* (212), quan s'afirma en resposta a una frase que implica negació, com pot ser una oració condicional (per exemple, *se vòu seguir dab era còrda*), s'utilitza l'adverbi *si* (5-6):

212) Eth purri ? *Òc*, qu'ei çò que demòra quan òm a hèt eth maton.

5) Oh dab plaser, se vòu seguir dab era còrda...

6) —*Si, si*, qu'ei brava!

En el cas estudiat, també s'ha observat amb força freqüència el francesisme *oui*:

42) *Oui*, mès se les ac dides, eths de Sòst van pas èster contents.

218) E *oui*, ara epòca, a Loras, ací, que i avia eths tèrmas.

Per expressar les parts del dia introduïdes per preposició, en occità s'acostuma a utilitzar *de* (per exemple, *de ser*). Però alguns parlars populars opten per altres possibilitats, com introduir el complement de temps sense preposició amb l'article determinat¹⁶. Aquest cas concret, que s'observa en el document estudiat, s'acostaria més a la solució francesa (*le matin, le soir*):

7) Alavetz, *eth ser*, en devarar dera montanha, *eth ser*, de cap aras quate o cinc oras...

La preposició *en* pot introduir un grup nominal complement circumstancial de temps amb noció de durada o data imprecisa¹⁷:

26) Eths autis, que'n hadian eth ivèr, e eth printemps. E, après *en estiu*, no'n hadian pas, qué.

---

16 Carrera (2011: 112): "Davant dels noms de les parts del dia, l'occità referencial tendeix a preferir *de* (*de matin, de ser, de nuèch* o *de nuèit*), tot i que en els parlars populars hi ha d'altres possibilitats (per exemple *al ser, a ser*, fins i tot *sul ser*, o sobretot *lo ser*, sense preposició). L'aranès opta en aquest cas per *a* (*ath matin, ath ser*) o *per* (*peth matin, peth ser*)".

17 Romieu & Bianchi (2005: 391)

En el complement circumstancial que expressa l'hora, la locució prepositiva *de cap a* expressa una idea d'aproximació, en aquest cas temporal (català: *cap a les quatre o les cinc*, *cap allà les quatre o les cinc*), en oposició a la preposició *tà*, emprada per expressar una idea d'exactitud:

7) Alavetz, eth ser, en devarar dera montanha, eth ser, *de cap aras quate o cinc oras...*

Per fer la negació, les partícules que s'utilitzen són *non*, abans del verb conjugat o l'auxiliar, i les formes de reforç *pas*, *cap* o *bric* després del verb conjugat o l'auxiliar¹⁸:

22) E a Harrèra, que se'n hadia quauqu'un. Autament non. En aquestis vilatges per baish, *non se'n hadia pas*, qué.

11) “—Que devari quan mèma, *no'm hè cap arren!*

86) Que i hè era man de cada un. Que n'i a que *non pòden amassar bric*.

Tanmateix en alguns casos, per interferència del francès, la negació es fa únicament amb la partícula *pas*:

42) Oui, mès se les ac dides, eths de Sòst *van pas èster contents*.

224) *Me'n brembi pas* se quin s'aperava aquera planta.

Diverses frases acaben amb la partícula *qué*. Aquest tipus de construccions poden ser paral·leles al francès, que utilitza la interjecció *quoi* per finalitzar una frase o una enumeració¹⁹:

14) Qu'èra avec era planta, era èrba dera montanha, *qué...*

87) Qu'ei dilhèu, sèi pas, era calor dera man e, après, que non sabi, que i a personas qu'an trebalh tà amassà'u, *qué*.

---

18 Carrera (2007: 237)

19 Le Nouveau Petit Robert 2003

També hi ha algun cas en què es troba directament *quoi*:

112) Aquera bèstia, qu'èra color de blat. Un shinhau... Color de blat, *quoi*.

242) Les estives, *quoi*.

L'infinitiu pot utilitzar-se per a marcar una indicació sense fer cap referència personal²⁰:

49) Era metòda de bèth temps a, nosatis, coma ei ara. N'avem pas cambiat era metòda.

50) *Mólher* eras vacas, e en aver molhut, botar a calhar de suite.

58) mès aquíu, qu'òm deishava, en temps, duas oras.

59) Après *bàter* era calhada, bien *bàter* era calhada,

60) e après *amassar* era calhada dab era man.

Per a indicar obligació (construccions deòntiques) en occità general, es pot utilitzar l'auxiliar *aver* seguit de la preposició *de* més infinitiu²¹. En el document, s'ha observat l'ús d'*aver* seguit de la preposició *a* més infinitiu, que podria donar-se per interferència del francès:

68) Pr'amor era lèit, que *s'auria a botar* a calhar, a pu prè, a ua temperatura de trenta, trenta un degrés.

70) E que *s'a a deishar* calhar pendent ua ora e mieja o duas horas.

---

20 Romieu & Bianchi (2005: 340-341): "Dens ua proposicion independenta [l'infinitiu] permet de marcar un ordi positiu o negatiu, un conselh, ua endica d'ua faïçon generau sens nada referéncia personau —a diferéncia de l'imperatiu".

21 Carrera (2011: 193)

En les comparacions que s'han observat, la primera proposició no s'introdueix amb l'adverbi *coma*. Això podria ser una interferència del francès, però no podem estar-ne segurs:

74) Ah oui ! *Mès i botavas de temps tà amassà'u, mès bon èra.*

En el document també s'han trobat alguns exemples de frases interrogatives indirectes parcials. Aquest tipus de frases s'introdueixen amb la partícula *se* davant de l'element interrogatiu o, si és el cas, de la preposició que el precedeix²²:

224) Me'n brembi pas *se quin s'aperava aquera planta.*

També s'ha observat que *se* apareix en contextos no estrictament interrogatius indirectes:

149) Mès era Blonda non vòu pas anar *s'a on van eras mias...* Pr'amor eras mias que van en çò de lèg !

150) Que i passan eras crabas, que i passan eras tanben, mès n'ei pas dit que i passetz ath darrèr, *s'a on passan.*

---

22 Carrera (2007: 160-161)

Lèxic amb referència específica al contacte de llengües

Una característica típica del gascó és la simplificació dels grups -MB- i -ND- per assimilació. En el cas següent, no es produeix la simplificació en el mot perquè pot ser que es tracti d'un cultisme (llat. DEMANDARE) o d'un francesisme (fr. *demander*):

1) Un aute còp, quan pugè, que'm *demandèren*:

En diverses ocasions, apareix l'expressió *quan mème*. Probablement es tracta d'un calc de la locució conjuntiva francesa *quand même* (“tanmateix”, “no obstant”). El seu equivalent en gascó podria ser *totun*:

10) E que non volia, *quan mème*.

Al llarg del documental apareixen diversos francesismes lèxics de diversos tipus:

- Casos que es reconeixen com a manlleus del francès per la forma:

49) Era *metòda* de bèth temps a, nosatis, coma ei ara. N'avem pas cambiat era *metòda*.

(El mot *metòda*, en occità, hauria de ser masculí)

32) coma hèn deth costat d'Esbarèish e Sòst. Eth plantatge deths prats qu'ei mès *fertile*.

(L'acabament -e s'atribueix a un manlleu, potser ja antic)

31) Eth plantatge qu'ei mès *arrèishe* ; qu'ei mès magre s'òm vòu. Non hèn pas tant de lèit acitau,
(El mot *arrèishe* pot ser un manlleu adaptat del francès *rèche*)

- Casos en què el manlleu té a veure amb la semàntica. Alguns exemples són els següents:

61) - E quin s'apèra aqueth instrument ? - Eth cafalh !

62) Qu'èra un *truc* (“chose quelconque, qu'on ne peut ou ne veut pas désigner”)²³ Un tròç deth cap d'ua avet.

177) E, après, que i hadian ua espèça de *fermeture* (“dispositif servant à fermer”) dab un tròç de boès e encoches,

35) No'n portàvam pas enlòc. Sonque, bèth còp, que'n portàvam un en un *epicièr*,

36) se le mos demandava e que prenian *epiceria* (“commerce de l'épicier, vente de nombreux produits de consommation courante (alimentation générale”) peth hormatge qu'òm venia.

També podem observar la interferència del francès en algunes locucions:

18) *Ah mon vieux*, qu'èra famús !

33) Que n'avem hèt hormatge ! *Tot le monde*, tot eth vilatge ! Cada un que hadia son hormatge tà soi e tà véner.

L'expressió de les hores en occità (determinant numeral cardinal + *oras(s)*) també és paral·lela al sistema francès:

7) Alavetz, eth ser, en devarar dera montagna, eth ser, de cap aras quate o *cinc oras...*
cinq heures (fr.)

---

23 Aquesta i les següents definicions entre parèntesis són de *Le Nouveau Petit Robert*.

Qüestions relatives al contacte de llengües i a la interferència

A més d'incidir en el lèxic, tal com s'ha vist en l'apartat anterior, la interferència del francès també es dóna en altres dimensions, tal com ja s'ha pogut anat veient al llarg del treball.

On trobem més presència de francesismes és en els connectors discursius. Això s'explica com un intent d'integrar la llengua minoritzada dins dels registres de la llengua dominant. Al no disposar dels recursos necessaris, la llengua minoritzada agafa elements de l'altra llengua. Alguns exemples, a més dels que ja han aparegut en apartats anteriors, són els següents:

11) " - Que devari *quan mèma*, no'm hè cap arren !

16) E ben jo, que devarè aquera vaca a casa lor et *voilà*. Eris contents,

24) - Oh, non i èram que tres o quate tà hèn *apuprès* ; eths autis, non.

50) Mólher eras vacas, e en aver molhut, botar a calhar *de suite*.

En el pla morfològic, es distingeixen també diversos casos d'interferència, com per exemple el canvi de la morfologia d'alguns noms, que s'acosten així als seus equivalents francesos:

94) mès qu'èra famús ! Que i èra era *diferença* (fr. *différence*) !

(En comptes de *diferència*)

113) Ua arraça *especiala* (fr. *spéciale*) qu'èra acitau en Varossa.

(En comptes de la forma invariable *especiau*)

En el cas de la sintaxi, també hi ha força casos d'interferència. Alguns són evidents, com les construccions amb *de* partitiu:

91) Que va a hèr *de mès bon hormatge* ua persona posada que ua persona nerviosa, aquerò segur!

102) E, après, qu'avian *de bonas vacas*.

Altres casos, són més problemàtics. Per exemple, hi ha força girs sintàctics que, tot i ser opcions secundàries en occità, que per tant no serien estranys a la llengua, s'agafen com a opció no marcada. Això podria atribuir-se a un procés de convergència de la llengua minoritària cap a la dominant. Alguns exemples són els següents:

66) Hèr *ua gròssa bòla*,

67) *ua gròssa bòla* de calhat, e que la botavan en motle deth hormatge.

(En aquest cas, l'ordre més habitual seria posar l'adjectiu després del nom).

13) Mès, se *sabíatz* se qué... aqueth hormatge èra bon!

(En oracions condicionals d'aquest tipus, en gascó s'utilitza el subjuntiu. En aquest cas, l'oració es troba en indicatiu, fet que podria atribuir-se al francès).

Conclusions

A partir de l'estudi que s'ha fet del document, s'han pogut establir algunes característiques de la varietat estudiada. En alguns casos, simplement s'ha comprovat que la varietat presenta els trets típics de l'occità (per exemple, l'ús del perfet simple en oposició al català) i més concretament del gascó (com la negació preverbal). També s'ha pogut observar, doncs, quines d'aquelles característiques que no abasten tot el domini es donen en la varietat. Per exemple, s'ha pogut comprovar que es compleix l'addició de la pròtesi *ar-*, que [w] cau després de ò, que la varietat presenta els quatre tipus de partícules enunciatives (*que, e, be, ja*), o que utilitza la forma *dab* (en oposició a *damb*). Encara més concretament, s'ha pogut determinar si la varietat convergeix amb les característiques típiques del gascó pirinenc o del gascó oriental. Finalment, s'han observat trets particulars de la varietat, com les realitzacions de *eths* ([*'es*] o [*'ets*]) segons el context, o la tendència d'ús d'un únic demostratiu neutre (*aquerò*). Un altra característica que no ha de deixar-se de banda és la notable interferència del francès en tots els nivells, especialment en els connectors discursius, que ja ens dóna una primera idea de la possible situació sociolingüística de la zona.

Crec que un treball d'aquest tipus seria molt interessant considerar-lo com un possible pas previ a un estudi *in situ*, ja que permet acostar-se a una varietat des de la distància i fer-ne una primera caracterització.

Bibliografia

Carrera, A. (2007): *Gramatica aranesa*. Lleida: Pagès editors.

Carrera, A. (2011): *L'occità. Gramàtica i diccionari bàsics (occità referencial i aranès)*. Lleida: Pagès editors.

Pérez Saldanya, M. (1998): *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. València: Universitat de València.

Robert, P. (2003): *Le Nouveau Petit Robert*. París: Dictionnaires Le Robert.

Rohlf, G. (1977): *Le gascon. Études de philologie pyrénéenne*, Tübingen, Pau: Niemeyer, Marrimpouey.

Romieu, M., Bianchi, A. (2005): *Gramatica de l'occitan gascon contemporanèu*, Bordèu: PUB.

Apèndix

Subtítols del documental en occità:

- 1) Un aute còp, quan pugè, que'm demandèren :
- 2) " - E us posqui demandar un servici?
- Ah se posqui, oui !
- 3) - Qu'avem ua vaca de taure,
- 4) e mo'la caleria devarar a baish, ath vilatge.
- 5) - Oh dab plaser, se vòu seguir dab era còrda...
- 6) - Si, si, qu'ei brava ! "
- 7) Alavetz, eth ser, en devarar dera montanha, eth ser, de cap aras quate o cinc oras...
- 8) Mès abans de prénguer era vaca dab era còrda,
- 9) que'm calec prénguer un hormatge.
- 10) E que non volia, quan mèma.
- 11) " - Que devari quan mèma, no'm hè cap arren !
- 12) - Non, non, non ! Aquerò, ac pren. "
- 13) Mès, se sabiatz se qué aqueth hormatge èra bon !
- 14) Qu'èra avec era planta, era èrba dera montanha, qué...
- 15) Mès qu'avia ua auta sabor qu'eth qu'ac minjan a baish.
- 16) E ben jo, que devarè aquera vaca a casa lor et voilà. Eris contents,
- 17) e jo tanben, après, content, quan avia gostat eth hormatge !
- 18) Ah mon vieux, qu'èra famús !
- 19) - E a Avèus que se'n hadia [hormatge] ?

- Ah non, non.

20) Si que n'i a que'n hadian bèth shinhau tad a eris, qué. Lèit de vaca, qué. Mès arren de tot, qué.

21) Non. On se hadia hòrt qu'ei a Sòst. Sòst, Esbarèish.

22) E a Harrèra, que se'n hadia quauqu'un. Autament non. En aquestis vilatges per baish, non se'n hadia pas, qué.

23) - E ací, a Harrèra, eth monde que'n venian ?

24) - Oh, non i èram que tres o quate tà hè'n apuprès ; eths autis, non.

25) Eths que mès en hadian, qu'èram nosatis. Que'n hadiam presque tota era annada.

26) Eths autis, que'n hadian eth ivèr, e eth printemps. E, après en estiu, no'n hadian pas, qué.

27) Sòst, Esbarèish, eths prats qu'an ua auta planta.

28) Ua auta planta mès bona tà hèr hèr lèit aras vacas o aras oelhas.

29) Acitau, costat Orda e... Qu'ei mès arrèishe, eth plantatge, que diden. Eth plantatge, que vòu dèder

30) era planta que possa eneths prats.

31) Eth plantatge qu'ei mès arrèishe ; qu'ei mès magre s'òm vòu. Non hèn pas tant de lèit acitau,

32) coma hèn deth costat d'Esbarèish e Sòst. Eth plantatge deths prats qu'ei mès fertile.

33) Que n'avem hèt hormatge ! Tot le monde, tot eth vilatge ! Cada un que hadia son hormatge tà soi e tà véner.

34) E tostemp que venguia quauquarrès tà crompar-le-mos a casa.

35) No'n portàvam pas enlòc. Sonque, bèth còp, que'n portàvam un en un epicièr,

36) se le mos demandava e que prenian epiceria peth hormatge qu'òm venia.

37) Voilà. Un o dus epicièrs qu'ac an hèt aquerò, oui.

38) - Donc Esbarèish, qu'èra tanben un vilatge de hormatge?

- Oui, oui, oui. Non i avia qu'aquerò!

39) Que didian qu'era èrba qu'era mès bona ací que a Sòst.

40) Qu'era tot ath torn deth vilatge. Aquera èrba qu'era bona

- 41) pr'amor qu'èra ath solei.
- 42) Oui, mès se les ac dides, eths de Sòst van pas èster contents.
- 43) Oh, que n'i avia quate o cinc d'Esbarèish que hadian hormatge
- 44) mès non èra pas arrenomat coma a Sòst, qué.
- 45) Pr'amor eth de Sòst, que's hadia eneths cortaus. E aqui, que maduravan. Aqueris, qu'èran bonis !
- 46) Qu'ei tostemp estat eth centre deth arrevengut de...
- 47) Que'm bremba d'aver conegut 55 producturs de hormatge a Sòst, mès no'n hadian pas a pialèrs.
- 48) Jo, dempuish que sò neishut, qu'è vist a hèr eth hormatge d'aquera faïçon. En cornèr.
- 49) Era metòda de bèth temps a, nosatis, coma ei ara. N'avem pas cambiat era metòda.
- 50) Mólher eras vacas, e en aver molhut, botar a calhar de suite.
- 51) Ath ser e eth maitin.
- 52) Çò d'important qu'ei de, lèu, de suite qu'ei tirada era lèit,
- 53) de botar-la a calhar. Pr'amor era lèit que cambia vite.
- 54) Alavetz, bon, aquerò qu'èra çò de mès important. E, après, un shinhau de presura. Pas tròp, pas guaire.
- 55) E duas oras de temps, de deishar-la calhar,
- 56) deishar duas oras de temps, eth temps que calhe.
- 57) Pr'amor eth que la vòu hèr a calhar vite, que bota pro hòrt de presura, alavetz calharà de suite,
- 58) mès aqui, qu'òm deishava, en temps, duas oras.
- 59) Après bàter era calhada, bien bàter era calhada,
- 60) e après amassar era calhada dab era man.
- 61) - E quin s'apèra aqueth instrument ?
- Eth cafalh !
- 62) Qu'èra un truc. Un tròç deth cap d'ua avet.

- 63) Donc, eth cap d'ua avet.
- 64) Bon, que hè eras brancas atau... Alavetz, dab aquerò, qu'arremudavan era calhada,
- 65) tà bien arremudar-la, quòi. E, après, dab eras mans, que l'amassavan atau en caudèr.
- 66) Hèr ua gròssa bòla,
- 67) ua gròssa bòla de calhat, e que la botavan en motle deth hormatge.
- 68) Pr'amor era lèit, que s'auria a botar a calhar, apuprès, a ua temperatura de trenta, trenta un degrés.
- 69) Que i cau botar era presura. 4 ml tà 20 l de lèit.
- 70) E que s'a a deishar calhar pendent ua ora e mieja o duas horas.
- 71) E que s'auria a manténguer, a pu près, ara mèma temperatura, deçà qu'ei amassat.
- 72) - E ara, qu'ètz a amassà'u ? Qu'ei aquerò ?
- 73) - Açò qu'ei... Òc, ara que l'amassi. Ueitar d'amassar era calhada e eth leiton que se'n va tà darrèr.
- 74) Ah oui ! Mès i botavas de temps tà amassà'u, mès bon èra.
- 75) Aquerò tanben, que didian qu'eths uns qu'avian era man mès bona qu'eths autis tà hèr eth hormatge. Vedes?
- 76) Se l'amassas tròp vite, que non ei tan bon. Que ven dur, que non ei tan bon.
- 77) E que hadian atau vedes. Amassà'u. Mès doçament l'amassavas, mès bon èra eth hormatge.
- 78) Cada un qu'avia sa faïçon. Mès en cada maison, que i avia ua persona qu'èra mès doada tà hèr eth hormatge.
- 79) Qu'òm didia qu'èra mès bon quan le hadia aquera persona.
- 80) Cada un qu'avia sa man,
- 81) pr'amor jo, que'm bremba qu'avia un oncle aquíu,
- 82) eth hormatge qu'èra terrible, qu'èra famús !
- 83) E donc un aute ath costat, aquíu, que hadia eth mèma hormatge dab era mèma lèit,
- 84) e ben, n'avia pas bric eth mèma gost !
- 85) Que l'amassava miélher, mès vite, Papà que Mamà.

- 86) Que i hè era man de cada un. Que n'i a que non pòden amassar bric.
- 87) Qu'ei dilhèu, sèi pas, era calor dera man e, après, que non sabi, que i a personas qu'an trebalh tà amassà'u, qué.
- 88) Amassà'u ara man. Aquerò que i hè eth mès hòrt.
- 89) Qu'ei era calor dera man dera persona que hè eth trabalh.
- 90) S'ei ua persona nerviosa, s'ei ua persona posada...
- 91) Que va a hèr de mès bon hormatge ua persona posada que ua persona nerviosa, aquerò segur!
- 92) Jo que n'avia amassat ua tropa de còps mès... que'u hadia atau.
- 93) E eth dròlle, eth segond, qu'èra tot joenon, que l'ac hadíam amassar ad a eth,
- 94) mès qu'èra famús ! Que i èra era diferença !
- 95) Que i èra era diferença !
- 96) Eth mès bon, qu'èra tostemps eth hormatge de oelha,
- 97) mès enfin, jo, que preferava quan mèma eth hormatge mixte.
- 98) Jo, de vaca e de oelha... Mixte !
- 99) Qu'òm le melanjava, vaca e oelha. E eth aute, pur oelha. Eth hormatge, que parli !
- 100) Oh, mixte tanben, qu'èra bon !
- 101) Que n'i a que s'estimavan mixte, e d'autes que volian de oelha. Alavetz, qu'òm le se causia e en avant !
- 102) E, après, qu'avian de bonas vacas.
- 103) Que i avia Gasconas, que i avia Suissas, que i avia Moranas. Qu'avian de bona lèit tath hormatge.
- 104) Hòrt de pintra !
- 105) E, après, eth monde ací, non despintravan pas, non tiravan pas era pintra.
- 106) Qu'ac leishavan tot en hormatge, tath hormatge. Atau, qu'èra mès bon.
- 107) Ath temps qu'èra joena, jo, que n'i avia de blancas, que n'i avia un shinhau de totas eras colors.

- 108) Après, que vengueren eras Suissas, qu'avian mès de lèit.
- 109) E ara, qu'ei diferent, qu'ei cambiat tot.
- 110) Que hèn hòrt de lèit mès era lèit que non ei pas autan richa coma èra deth temps dera arraça d'ací.
- 111) Que i avia ua vielha, vielha arraça de Varossa, pareish, que le n'aperavan "era arraça de Varossa".
- 112) Aquera bèstia, qu'èra color de blat. Un shinhau... Color de blat, quoi.
- 113) Ua arraça especiala qu'èra acitau en Varossa.
- 114) Qu'èra de granas vacas mès pas bien hètas, deras cueishas e tot.
- 115) Pas coma eras arraças de ara.
- 116) Bien lonh d'aquiu.
- 117) Qu'èra ua vaca grana, mès pas fòrmas beròias.
- 118) E qu'èra ua arraça especiala, qu'aperavan "era arraça de Varossa".
- 119) Qu'èran jaunas. "Color de Blat", que las aperavan.
- 120) E qu'avian eras mèmas qualitats e eths mèmas defaults [qu'eras Castanhas], qu'èran vacas pro nerviosas.
- 121) Que se'n servian tà anar a cercar era lenha e era èrba ena montanha.
- 122) Que passavan eneths caminòts pas tròp beròis.
- 123) E, après, non volian pas balhar era lèit. Que calia un vedèth tà hèr-las balhar era lèit.
- 124) Alavetz, qu'òm botava eth vedèth deth un costat e qu'òm molia era vaca deth aute.
- 125) E, après, que n'èran pas totas bravas, qué. Qu'avian sanqueta.
- 126) Que lançavan còps de pès.
- 127) Era arraça de oelha qu'existava bèth temps a, acitau,
- 128) qu'èra era Auresa.
- 129) Qu'aperavan "era Auresa".
- 130) Qu'ei ua oelha sense còrnas.
- 131) Aquera Auresa n'èra pas leitèra tròp. Que's hadia vénguer eth anhèth,

- 132) enfin, que's hadia vénguer eth anhet, en tot soenhar eth anhet, quan mème.
- 133) Pas sola. Sola, non hadia pas vénguer eth anhet tà pode'u véner.
- 134) Parce que non èra tròp leitèra.
- 135) Qu'arribèc era Tarasconesa, era Tarasconesa, qu'ei eras oelhas qu'an eras còrnas.
- 136) Aquera qu'èra mès leitèra.
- 137) Mès era vièlha arraça d'acitau, qu'èra era Auresa.
- 138) Era arraça, qu'èra era arraça Auresa ací, de bèth temps.
- 139) Mès après, que's foteren ena Tarasconesa, eth monde.
- 140) Mès autament, era arraça Auresa, qu'ei era arraça d'ací.
- 141) Qu'ei era que è tostemp jo, n'è pas jamès cambiat.
- 142) E era arraça deras vacas, qu'èra era Gascona ací.
- 143) E jo tanben, qu'è tostemp avut Gasconas, que n'aurè deçà que crèbe.
- 144) E eras Auresas tanben, qu'ei parèlh, tant que visca, qu'aurè d'aquerò.
- 145) N'è pas jamès cambiat...
- 146) E, après, qu'ei estat era oelha ara mòda, era Tarasconesa.
- 147) Qu'ei aquerò, eth monde que's segueishen era mòda.
- 148) Qu'ei coma eras Blondas ara, eras vacas, qu'ei era Blonda tanben.
- 149) Mès era Blonda non vòu pas anar s'a on van eras mias... Pr'amor eras mias que van en cò de lèg !
- 150) Que i passan eras crabas, que i passan eras tanben, mès n'ei pas dit que i passetz ath darrèr, s'a on passan.
- 151) Qu'ei ua vaca tara montanha aquerò.
- 152) E era presura, qu'ac crompàvam en cò d'un epicièr. Oui, e totis eths epicièrs que n'avian.
- 153) E de còps, que no'n trobàvam, pendent era guèrra. Alavetz que hadian,
- 154) que hadian secar eras fresuras deths anhet.
- 155) E dab aquerò, que n'i botavan un petit talhuc, tot sec,
- 156) e aquerò que't hadia calhar era lèit.

- 157) E qu'ac è vist aquerò, jo !
- 158) Pendent era guèrra, pas tròp... Que no'n trobàvam de presura.
- 159) Pr'amor qu'èra fabricada, enfin que i son eras fabricas... Pr'amor qu'èra hèta à partir de caillette de veau,
- 160) era presura.
- 161) Alavetz, pendent era guèrra, qu'avia calut arreprener era metòda de bèth temps a :
- 162) hèr secar eras calhetas deths vedèths e, après, qu'empelhoàvam un shinhau,
- 163) tà botar aquerò ena lèit, tà hèr calhar era lèit, quan no trobàvam presura.
- 164) Bon aquerò, qu'èra era metòda de bèth temps a.
- 165) Pendent era guèrra, qu'arribavan a pè, en bicicleta de
- 166) de lonh, de Sent Gaudenç, coma podian, tà vénguer cercar un hormatge.
- 167) Que non n'i avia.
- 168) E Papà qu'èra estat a tirar era sau deth hormatge que non avia que tres dias, tà balhar-les ac.
- 169) Tà pr'amor qu'avian hame eth monde.
- 170) Aquerò, qu'ei era hormatgèra.
- 171) Aquerò qu'ei un motle de bèth temps a, qu'èra de boès, e soent de pèth de telh o de herèishe.
- 172) En boès de castanhèr. Les hadia Papà.
- 173) Vedes ? Qu'èra un cercle,
- 174) un arrond atau,
- 175) e que copavan d'abòrd un pè de castanhèr, e que hadian petitas planchas, finas, finas.
- 176) Après, que'u balhavan era fòrma arrondit atau.
- 177) E, après, que i hadian ua espèça de fermeture dab un tròç de boès e encoches,
- 178) e un cliquet en hèr
- 179) e que sarravan atau :
- 180) o l'alargian o sarravan, coma èra eth hormatge. S'èra bèth, qu'òm l'alargia,

- 181) s'èra pòc qu'òm le sarrava.
- 182) E atau que se'n colava tot eth purri. Qu'èra bon, aqueth hormatge.
- 183) Après, qu'òm hadia era bòla, tu sais ? Ua bòla.
- 184) Après, qu'òm botava eth cercle atau, qu'òm avia,
- 185) e qu'òm la botava en aqueth cercle, e prestir dab eras mans.
- 186) Jo, que'u sabia hèr eth hormatge. Après, que'n hadia tanben.
- 187) Jo, que l'avia bon !
- 188) Prestir. Prestir eth hormatge, tot aquerò entà hè'u esgotar, de'n tirar eth leiton.
- 189) Se n'i demòra, après, quan se'n va, que s'i hè moisissures ara plaça deth leiton, e après qu'ei acide.
- 190) Mès, eth purri, en hormatge, que non ei bon. Que le'n cau sortir-le'n. Tot.
- 191) Autrament, que hè traucs. E non ei tan bona, era pasta deth hormatge, se i a purri.
- 192) Nosatis, era pasta deth hormatge, qu'èra... Non i avia cap de trauc.
- 193) Semblava hormatge cueit, vedes ? Pasta de hormatge lissa e...
- 194) Non i avia pas traucs !
- 195) Non i demorava bric de purri laguens.
- 196) E eth leiton que passava entaths porcèths ! Tà neurir tota era familha qu'èra eneths prats, per aqui.
- 197) E, après, que tiravan eth maton.
- 198) Comprenes ? Que hadian arrecòder eth... Aqui, alavetz, eth maton, que'n pòdes minjar, n'ei pas gras ni arren.
- 199) Jo, que l'aimi ! Mès enfin, que m'i cau botar, que sò un shinhau gormand tad aquerò,
- 200) m'i cau botar un shinhau de mèu, que m'i cau botar un shinhau de sucre, un shinhau de nhòla, aqui qu'ei bon !
- 201) Oui ! Ma mair ! Be'n hadia maton, jo !
- 202) Quin hadiatz tà hèr maton ?
- 203) Penjar eth caudèr e deishar borir, deishar borir eth leiton.

- 204) Après, péisher o a pena, e deishà'u hèr.
- 205) Que's hadia atau après, eth maton en leiton ; i avia maton atau!
- 206) Jo, que hadia dus litres de maton !
- 207) Aquerò qu'ei bon ! N'avetz tastat ?
- 208) Hèr eth maton. Que hèm borir, hèr borir, tornà'u a des·heredar, e tornar a hèr borir.
- 209) Mès n'a pas a borir a fèt, tà deishar pujar eth maton.
- 210) Quan comença de voler borir, qu'òm l'arròsa, des·heredà'u,
- 211) alavetz, que torna arrepujar era crèma, qu'ei eth maton.
- 212) Eth purri ? Òc, qu'ei çò que demòra quan òm a hèt eth maton.
- 213) Aquerò qu'ei tà... Purri, pr'amor qu'ei un laxatif, que purga.
- 214) Eths senators e eths deputats que i pujavan
- 215) tà anar hèr eras curas de leiton.
- 216) Que i pujavan eth senator, eth conseiller général, e certènas "hautas-hautas"
- 217) que i èran pujadas tara montanha, tà anar hèr era cura deth leiton.
- 218) E oui, ara epòca, a Loras, ací, que i avia eths tèrmas.
- 219) E que i avia hòrt de tipas deras colonias que venguian tath intestin. Comprenes ?
- 220) Alavetz, dilhèu que non les hadia arren era aiga d'ací
- 221) e qu'anavan tà Sòst anar se hartar de leiton, mès aqui que devian... Atencion !
- 222) Qu'avian de còps un papèr ena man tà cada pas!
- 223) Eths vielhs qu'ac hadian de còps. Hèr béver quauquarren, t'i fotian ua planta laguens.
- 224) Me'n brembi pas se quin s'aperava aquera planta.
- 225) Mès a penas avias bevut, que't calia apartar.
- 226) E oui, qu'ac hadian tà desconar, de còps, sabes ! Qu'invitavan quauquarrés, que les i fotian d'aquerò e...
- 227) Nosatis, qu'avíam eth oncle que partia tad aquera granja, sus Sòst aciu, que s'aperava Coïnava.
- 228) Partia eth mes de març. E que devarava eth mes de novembre.

- 229) Alavetz, uèita. Mars, avril, mai, juin, juillet, août, septembre et octobre. Ueit meses, que i passava.
- 230) E que i pujavan eth porcèth. Eth porcèth que s'anava béver eth purri e péisher dehòra. Coma eras vacas que peishia, eth porcèth.
- 231) E que i hadian era èrba.
- 232) Que i èran eths prats, que i hadian era èrba.
- 233) Pr'amor per acitau, qu'èra tot camps.
- 234) Tà hèr eth blat de moro e eras mandòrras.
- 235) Eths tres quarts dera èrba, que's hadia ath ensús, qué.
- 236) Eras bòrdas foraines que jo, que i è vist, bèstias laguens,
- 237) que n'i a 22 que son cagudas. 22 ena comuna de Orda.
- 238) Quan òm ac ditz, que pareish incroyable.
- 239) 22. Bòrdas foraines.
- 240) E jo que i è vist bèstias en totas, aqueras. 22 bòrdas. Ara, que son per tèrra, qu'ei...
- 241) Pr'amor que logavan eras montanhas.
- 242) Les estives, quoi.
- 243) Cada montanha qu'avia son nòm.
- 244) E alavetz, en certènas montanhas, que i hadian eth hormatge, mès pas pertot quan mèma.
- 245) E, alavetz, soent que i èran dus. Alavetz, eth un que l'aperavan "eth majorau".
- 246) Qu'ei eth que demorava ena cabana. Eth, que s'ocupava deth hormatge, que s'ocupava de hèr era codina.
- 247) E non s'ocupava pas d'arren mès... E de passar eth hormatge quan mèma.
- 248) E eth leitarèr, aqueth que molia... Après, guarar era leitèra tot eth dia, qué.
- 249) Eras pelosas eras mès baishas, pas tròp lonh dera cabana, tot çò de mès bon, per aquiù,
- 250) que las ac hadian seguir ara leitèra tà que heçan lèit, qué.
- 251) E eth bacivèr, aqueth, que guarava per haut, tostemps. Que guarava era baciva per haut.
- 252) Qu'èran organizats ! Que i avia monde, mès qu'èran organizats !

- 253) Après que i avia eth bacivèr.
- 254) Aqueth, qu'ei eth qu'avia eras oelhas qu'èran "manas", qu'òm didia, eras que non avian lèit.
- 255) Eras manas. Aquerò, qu'èran eras manas.
- 256) Eras leitèras e eras manas, voilà.
- 257) Que'm brembi jo, a Hordoth,
- 258) que i avia dus frairs qu'èran de Sòst.
- 259) Eth un que s'ocupava deth tropèth, e eth aute, de hèr era codina, era lenha, e eth hormatge.
- 260) Mès t'avian un hormatge aciu haut !
- 261) Pr'amor, sabes, que i a un pacatge que i a...
- 262) Era Varossa qu'ei arrenomada pr'amor que i a un pacatge que i a reglissa.
- 263) E que balha un parfum ara lèit e ath hormatge tanben.
- 264) Eth mes de mai, que pujava. Après, quate meses, que i demorava.
- 265) Hèr hormatge aqui.
- 266) Eth frair que i demorava mès. Que guarava tota era tropa. 1500 oelhas.
- 267) Que i avia boulot !
- 268) - E en quin cortau èra ? - Hordoth, era Tocoluda e eths Ardons.
- 269) Tu les connais ?
- Non.
- 270) Que non i ètz anat... Tu n'y es pas allé encore. Faut y aller ! Qu'i cau anar tad aqui... Qu'ei beròi !
- 271) Cada cortau qu'avia era mise à prix.
- 272) Après, quan avias plusiurs oelhèrs que i volian anar, que's hadian pujar eras enchèras.
- 273) E aqui que bardava. Mèma a gahà's, qu'avian hèt !
- 274) De còps, que se'n volian d'ua familha a ua auta, tanben.
- 275) Alavetz, s'èran jalosis o maishants, que'u hadian pujar eras enchèras, mèma sense volé'i anar, eris. Vedes ?
- 276) Se per exemple, en ua familha, volian hèr anar eras oelhas tad aqueth endret,

- 277) se s'estimavan mès un oelhèr qu'eth aute, alavetz, que'n calia entath oelhèr que volian cada un.
- 278) Eh, coma se hè eras enchèras.
- 279) - Donc que hadian pujar eths prètz ?
- E oui!
- 280) - E quin se passava ? Qu'aperavan ?
- 281) - E oui ! "Dèt看 de mès !", ça hadian, "Dèt看 de mès !". "Dèt看 francs de mès !". Que devia èster francs, atau.
- 282) "Dèt看 de mès, e dèt看 francs de mès !"
- 283) - E on èra aquerò ?
- A Maulion. Eths Cortaus.
- 284) Ja èra interessant, ja vè'n.
- 285) Folklore !
- 286) E tot que's hadia en patuès !
- 287) Non entenias pas francés. "E dèt看 de mès !" e "Tu, que non l'auràs !" e "Jo, que i voi anà'i!"
- 288) Et voilà, çò que didian.
- 289) Oh, qu'èra arrigòlò !
- 290) Aquerò qu'ei acabat !
- 291) Oh que i avia de qué hèr ! Quan calia mólher 120 oelhas,
- 292) 5 vaches.
- 293) Dab eras mans ! Ténguer eth braguèr dab ua man, avec l'autre, allez houp ! E dab era auta, eishoriar.
- 294) Qu'òm avia un parc,
- 295) qu'òm las botava aqui, en parc, e mólher-las aqui.
- 296) Après, eths seòs, de còsta. E vueidar era lèit eneths seòs.
- 297) Ja èra un trebalh, ja ! Macarèu !

- 298) E quan plovía ! Calia mólher tanben !
- 299) Que i avia de còps qu'òm gahava d'aqueras salivadas de ploja!
- 300) Que't hadian eras barrièras en long,
- 301) e que molian totis acropits, era sanja entre eras camas, ténguer era oelha e que molian atau.
- 302) En molheder.
- 303) Tà mólher-las, que hadian un molheder, qué.
- 304) Hossa dab barras de boès o pèiras quilhadas,
- 305) que hadian un molheder tot estret, e, après,
- 306) que plòvessa o que hessa solei, que calia mólher.
- 307) Que s'i botavan a dus, còsta còsta,
- 308) e a proporcion que las avian molhudas, que las viravan tà darrèr, que las hadian passar tà darrèr
- 309) e avançar tostemps denquia qu'èran en aute cap deth molheder.
- 310) Era cabana, era que prumèr avia,
- 311) era que prumèr avia...
- 312) Qu'èra tot just se non calia orbir eth paraploja laguens. Umida tà diable.
- 313) Un tut qué !
- 314) Qu'èra ua tuta ! Cap de cheminèja !
- 315) E eth hum que sortia pera pòrta !
- 316) Que calia entrar a quate patas, aquiù laguens. Après, qu'an hèt cabanas... bonas.
- 317) E, alavetz, après, çò que non hèn mès ara, apuprès duas o tres oras après
- 318) quan eth petit lait s'èra escolat,
- 319) qu'òm le passava davant eth huec, aquiù !
- 320) Cantejar eth hormatge, aquerò que's passava davant eth huec.
- 321) En general, que i avia ua pèira plata e que i botàvam eth hormatge. Bon, eth hormatge qu'ei plat atau.
- 322) Qu'òm le quilhava atau e qu'òm le hadia arrodar atau sus aquera pèira, hè'u cauhar

- 323) pro pròche deth huec, dera brasa. E que'n sortia leiton aqui.
- 324) Çò que hè que finia de hèr shudar eth hormatge tà finir de hèr sortir eth leiton, quoi.
- 325) Era crosta que's hadia mès beròia.
- 326) Qu'èra mès bon atau ! E, ara, no's hè pas aquerò !
- 327) – Quin s'apera aquerò, de passar en huec?
- 328) Cantejar. Que s'apèra.
- 329) En patuès, cantejar. Que les calia cantejar e tot. Cantejar, tu peux mettre !
- 330) Virà'u e deishà'u usclar un peu. Après, que le'n tiràvam.
- 331) Après tornà'u en cercle e deishà'u hèr dus dias, après, tirar-le'n.
- 332) Après, que i calia botar sau tanben ! Autament, non valia pas arren eth hormatge.
- 333) En un costat, sau, après qu'òm le virava, en aute costat, sau. Un dia, cada costat.
- 334) Après qu'òm le'n tiravan deth cercle, lavà'u, après botà'u enas planchas e deishà'u hèr...
- 335) Aqui que's hadia tot sol. Mès que's hadia bon !
- 336) Eth hormatge en montanha, bèth temps a,
- 337) que'u conservavan, de còsta ara cabana d'a on abitava eth oelhèr,
- 338) que i avia ua auta petita cabana, laguens era tèrra, qu'èra eth hormatgèr.
- 339) Que conservavan eth hormatge laguens aqui. Aqueth contacte dera tèrra,
- 340) pareish que balhava hòrt bon gost tath hormatge.
- 341) Eras vielhas cabanas, que'm bremba jo, de vielhas, vielhas, qu'èran caperadas dab boès,
- 342) arrondilhs de boès, sus eth teulat. E, après, qu'i botavan boïgas.
- 343) Qu'avia un hormatgèr. Qu'èra a part. Non èra pas ena cabana, que i avia un aute hormatgèr.
- 344) Mès que s'i hadia bon. Dab planchas e hèr eth hormatge aqui.
- 345) Mès que s'i hadia bon !
- 346) Que conservàvam eth hormatge en hormatgèr e que'u devaràvam eth 8 de seteme.
- 347) Qu'i èra era hèira a Polinhan... A Gourdan-Polignan, qu'èra, era hèira.
- 348) E que i avíam a èster abans de hè's dias pr'amor, après,

- 349) eth hormatge, que'u veniàm presque tot abans de hè's dias.
- 350) Qu'avia desmarrat atau. Que i avia un pelerinatge a Polinhan.
- 351) Alavetz, eths dera plana que portavan arradims, que portavan çò qu'avian,
- 352) e eths dera Varossa que portavan eth hormatge. Que hadian un tròc.
- 353) E qu'ei atau que balhèc neishença ara hèira de Polinhan.
- 354) Qu'i anavan dab eths cars de còps, dab eras vacas. Tà anà'i.
- 355) Après, qu'i avian hèt camions. Que portàvam dab eths camions.
- 356) Autaments, que partian pera net enlà tà arribar ara prumèra ora ena hèira, dab eras vacas, aquerò.
- 357) Eths autis, qu'i devaravan totis, tanben. Totis eths que avian hèt eth hormatge ena montanha,
- 358) que devaravan tà Gordan-Polinhan tà anar hèr era hèsta.
- 359) Eth dimenge d'après, qu'èra era hèsta en vilatge !
- 360) Hèr era hèsta deths montagnards, qu'ac aperavan.
- 361) - E que'u deishàvatz secar pendent quant de temps ? -Tres meses, quate meses !
- 362) Aquiu, qu'èra de bon hormatge, òc !
- 363) S'òm le minjava tròp heresc, que non ei tan bon, non èra pas bon.
- 364) Ara, a tres meses, qu'òm le pòt començar de minjar. Mès quate, qu'ei mièlher !
- 365) Aquiu, qu'ei bon.
- 366) Aquiu, quan as minjat un tròç de hormatge, que pòdes béver un veire de vin !

Subtítols del documental en català:

- 1) Una altra vegada, quan vaig pujar, em van preguntar:
- 2) " - Us puc demanar un favor?
- Ah, si puc, sí!
- 3) - Tenim una vaca en zel,
- 4) i la caldria baixar a baix, al poble.
- 5) - Oh, i tant, si vol seguir amb la corda...
- 6) - Sí, sí, que és mansa!
- 7) Llavors, a la tarda, en baixar de la muntanya, a la tarda, cap a les quatre o les cinc...
- 8) Però abans d'endur-me la vaca amb la corda,
- 9) em va caldre agafar un formatge.
- 10) I jo no volia, tanmateix.
- 11)" - Baixo igualment, no em fa res!
- 12) - No, no, no! Això, pren-ho".
- 13) Però, si sabéssiu si n'era de bo aquell formatge!
- 14) Era amb la planta, l'herba de la muntanya...
- 15) Però tenia un altre gust que el que mengen a baix.
- 16) I bé, jo vaig baixar la vaca a casa seva i vet aquí. Ells contents,
- 17) i jo també, després, quan havia tastat el formatge!
- 18) Ah noi, era boníssim!
- 19) - I a Avèus se'n feia [de formatge]?
- Ah no, no.
- 20) Sí que n'hi ha que en feien una mica per a ells. Llet de vaca. Però gairebé gens.
- 21) No. On se'n feia força és a Sòst. A Sòst, a Esbarèish.
- 22) I a Harrera, se'n feia algun. I a cap més lloc. En aquests pobles de baix no se'n feia.
- 23) - I aquí, a Harrera, la gent en venien?
- 24) - Oh, no érem més que tres o quatre, aproximadament, que en fèiem; els altres, no.
- 25) Els que més en feien, érem nosaltres. En fèiem quasi tot l'any.
- 26) Els altres en feien a l'hivern, i a la primavera. I després, a l'estiu, no en feien pas.
- 27) A Sòst, Esbarèish, els prats tenen tenen una altra herba.

- 28) Una herba més bona perquè facin llet les vaques o les ovelles.
- 29) Aquí mateix, al costat d'Orda i... És més aspre, l'herbatge, diuen. L'herbatge, que vol dir
- 30) l'herba que creix als prats.
- 31) L'herbatge és més aspre; és més magre, si vols. No fan tanta llet aquí
- 32) com en fan per Esbarèish i Sòst. L'herbatge dels prats és més fèril.
- 33) En fèiem molt, de formatge! Tothom, tot el poble! Cadascú feia el seu formatge per a ells mateixos i per vendre.
- 34) I sempre venia algú per comprar-nos-el a casa.
- 35) No en portàvem pas enlloc. Només algun cop, en portàvem un a un botiguer,
- 36) si ens el demanava, i es quedaven una part pel formatge que venien.
- 37) Sí, un o dos botiguers ho feien així.
- 38) - Així doncs, Esbarèish era també un poble de formatge?
- Sí, sí, sí. No hi havia res més que això.
- 39) Deien que l'herba era més bona aquí que a Sòst.
- 40) Era tot a tocar del poble. Aquella herba era bona
- 41) perquè era solà.
- 42) Sí, però si els ho dius, als de Sòst no els agradarà gaire!
- 43) Oh, n'hi havia quatre o cinc d'Esbarèish que feien formatge
- 44) però no tenia tanta anomenada com a Sòst.
- 45) Perquè el de Sòst, es feia a les bordes. I allí maduraven. Eren bons, aquells!
- 46) Sempre ha estat el negoci més important...
- 47) Em recordo d'haver conegut 55 productors de formatge a Sòst, però no en feien gaire.
- 48) Des que vaig néixer que he vist fer el formatge així. Al costa del foc.
- 49) Seguim el mètode d'abans. No l'hem canviat.
- 50) Munyir les vaques i, en haver munyit, posar a quallar de seguida.
- 51) A la tarda i al matí.
- 52) El més important és, de seguida que surt la llet,
- 53) posar-la a quallar. Perquè la llet canvia de seguida.
- 54) Això era el més important. I després una mica de quall. Ni massa, ni poc.
- 55) I es deixa quallar dues hores,
- 56) dues hores, el temps que tarda a quallar.
- 57) Perquè el que la vol fer quallar de seguida, posa molt quall, llavors quallarà de seguida,
- 58) però aquí es deixava dues hores.
- 59) Després es batia la quallada, es batia bé la quallada,

- 60) i després es recollia la quallada amb la mà.
- 61) - I com s'anomena aquest instrument?
- El *cafalh*!
- 62) Era una eina. Un tros del cap d'un avet.
- 63) El cap d'un avet.
- 64) Bé, fa les branques així... Llavors, amb això, remenaven la quallada.
- 65) fins ben remenar-la. I després, amb les mans, la recollien així al calder.
- 66) Feien una bola grossa,
- 67) una bola grossa de quallada, i la posaven al motlle del formatge.
- 68) Perquè la llet s'havia de posar a quallar, aproximadament, a una temperatura de trenta, trenta-un graus.
- 69) Hi cal posar el quall. 4 ml per a 20 l de llet.
- 70) I s'ha de deixar quallar durant una hora i mitja o dues hores.
- 71) I s'hauria de mantindre, aproximadament, a la mateixa temperatura, quan ho has recollit.
- 72) - I ara, estàs recollint-ho?
- 73) Això és... Sí, ara el recullo. Mirar de pastar la quallada, i el xerigot se'n va cap a darrere.
- 74) Ah sí! Com més temps dedicaves a recollir-ho, més bo era.
- 75) Això també, deien que uns tenien més bona mà que altres per a fer el formatge. Veus?
- 76) Si el reculls massa de pressa, no és tan bo. Si es torna dur, no és tan bo.
- 77) I feien així com veus. Recollir-ho. Com més suaument el recollies, més bo era el formatge.
- 78) Cadascú ho feia a la seva manera. Però a cada casa hi havia una persona que tenia més traça per a fer el formatge.
- 79) Deien que era més bo quan el feia aquesta persona.
- 80) Cadascú tenia la seva mà.
- 81) Perquè jo em recordo que tenia un oncle aquí...
- 82) el formatge era boníssim!
- 83) I doncs un altre al costat, aquí, feia el mateix formatge amb la mateixa llet,
- 84) i bé, no tenia gens el mateix gust!
- 85) El recollia millor, més de pressa, mon pare que no pas ma mare.
- 86) Hi fa la mà de cadascú. N'hi ha que no en saben gens.
- 87) És potser, no ho sé pas, la calor de la mà, i després, no ho sé, que hi ha persones que hi tenen més traça.
- 88) Pastar-ho a mà. Això ho fa el més fort.
- 89) És la calor de la mà de la persona que ho fa.

- 90) Si és una persona nerviosa, si és una persona tranquil·la...
- 91) Farà més bons formatges una persona tranquil·la que una persona nerviosa, això segur!
- 92) Sí, jo n'havia recollit moltes vegades però... ho feia així.
- 93) I al nen, al segon, que era jovenet, li ho fèiem fer a ell,
- 94) però era boníssim! Era la diferència!
- 95) Era la diferència!
- 96) El més bo era sempre el formatge d'ovella,
- 97) però en fi, jo, preferia el formatge mixt.
- 98) Jo, de vaca i d'ovella... Mixt!
- 99) El barrejaven, vaca i ovella. I l'altre, pura ovella. El formatge de què parlo.
- 100) Sí, mixt també, era bo!
- 101) N'hi ha que el preferien mixt, i d'altres que el volien d'ovella. Llavors, se'l triaven i endavant!
- 102) I a més hi havia bones vaques.
- 103) N'hi havia de gascones, n'hi havia de suïsses, n'hi havia de brunes. Feien bona llet per al formatge.
- 104) Molta nata!
- 105) I, a més, la gent aquí no treien la nata.
- 106) Ho deixaven tot al formatge, per al formatge. Així era més bo.
- 107) Quan jo era jove, n'hi havia de blanques, n'hi havia una mica de tots els colors.
- 108) Després, van venir les suïsses, que feien més llet.
- 109) I ara, és diferent, ha canviat tot.
- 110) Fan força llet però la llet no és pas tan rica com era al temps de la raça d'aquí.
- 111) Hi havia una vella, vella raça de Varossa, sembla, que l'anomenaven “la raça de Varossa”.
- 112) Aquella bèstia era color de blat. Una mica... Color de blat.
- 113) Una raça especial que hi havia aquí a Varossa.
- 114) Eren vaques grosses però no ben fetes, de les cuixes i tot.
- 115) No com les races d'ara.
- 116) Ni de bon tros.
- 117) Era una vaca gran, però no tenia formes boniques.
- 118) I era una raça especial, que anomenaven “la raça de Varossa”.
- 119) Eren rosses. “Color de blat”, les anomenaven.
- 120) Tenien les mateixes qualitats i els mateixos defectes [que les de pèl castany], eren vaques força nervioses.

- 121) Les feien servir per anar a cercar la llenya i l'herba a la muntanya.
- 122) Passaven pels caminets no gaire bons.
- 123) I, després, no volien donar la llet. Calia un vedell per a fer-les treure la llet.
- 124) Llavors, un subjectava el vedell i un altre munyia la vaca.
- 125) I, després, no eren totes dòcils. Tenien caràcter.
- 126) Donaven coces.
- 127) Una raça d'ovella que hi havia abans, aquí,
- 128) era l'auresa.
- 129) L'anomenaven "l'auresa".
- 130) És una ovella sense banyes.
- 131) L'auresa no era gaire lletera. Li feien venir el corder,
- 132) en fi, es feia venir el corder, estava pendent del corder.
- 133) Sola, no. Quan estava sola no es feia venir el corder per a munyir-la.
- 134) Perquè no era gaire lletera.
- 135) Va arribar la tarasconesa, que és de les ovelles que tenen banyes.
- 136) Aquella era més lletera.
- 137) Però la vella raça d'aquí era l'auresa.
- 138) La raça, era la raça auresa aquí, abans.
- 139) Però després van fotre tarasconeses, la gent.
- 140) Sigui com sigui, la raça auresa, és la raça d'aquí.
- 141) És la que tinc sempre jo, no he canviat mai.
- 142) I la raça de les vaques era la gascona, aquí.
- 143) I jo també sempre les he tingut gascones, en tindrè fins que mori.
- 144) I d'aureses també, el mateix, mentre visqui, en tindrè.
- 145) No he canviat mai...
- 146) I, després, l'ovella de moda ha estat la tarasconesa.
- 147) Tenien això, la gent que seguien la moda.
- 148) És com les rosses ara, les vaques, és la rossa també.
- 149) Però la rossa no anirà on van les meves... Perquè les meves van a llocs difícils.
- 150) Si hi passen les cabres, hi passen elles també, però no et pensis que les podràs seguir per allà on passen.
- 151) És una vaca per a la muntanya.
- 152) I el quall, el compraven a la botiga. Sí, totes les botigues en tenien.
- 153) I a vegades no en trobàvem, durant la guerra. Llavors

- 154) feien assecar les freixures dels corders.
- 155) I amb això n'hi posaven un tallet, ben sec,
- 156) i allò et feia quallar la llet.
- 157) Això ho he vist, jo!
- 158) Durant la guerra, no gaire... No en trobaven, de quall.
- 159) Perquè era de fàbrica, vull dir que hi havia fàbriques... Perquè era fet a partir de quall de vedell,
- 160) el quall.
- 161) Llavors, durant la guerra, va caldre reprendre el mètode d'abans:
- 162) fer assecar els qualls dels vedells, i després l'esbocinàvem una mica,
- 163) per a posar això a la llet, per a fer quallar la llet, quan no trobàvem quall.
- 164) Això era el mètode tradicional.
- 165) Durant la guerra, arribaven a peu, en bicicleta
- 166) de lluny, de Sent Gaudenç, com podien, per venir a buscar un formatge.
- 167) No n'hi havia.
- 168) I mon pare havia hagut de treure la sal del formatge quan només tenia tres dies, per a donar-los-el.
- 169) Perquè tenien gana la gent.
- 170) Això és la formatgera.
- 171) Això és un motlle d'abans, que era de fusta, i sovint d'escorça de tell o de freixe.
- 172) De fusta de castanyer. Les feia mon pare.
- 173) Veus? Era un cercle,
- 174) una rodona així,
- 175) i tallaven primer un tronc de castanyer, i feien petites tires, fines, fines.
- 176) Després, li donaven la forma arrodonida així.
- 177) I després, li feien una espècie de tanca amb un tros de fusta i traus,
- 178) i una tanca de ferro,
- 179) i tancaven així:
- 180) o l'allargaven o l'estrenyien, depèn de com era el formatge. Si era gran, l'allargaven,
- 181) si era petit el tancaven.
- 182) I així, se'n colava tot el *purri*. Era bo, aquell formatge.
- 183) Després, feien la bola, saps? Una bola.
- 184) Després, posaven el cercle així,
- 185) el posaven en aquest cercle, i el premien amb les mans.

- 186) Jo, el sabia fer, el formatge. I també en feia.
- 187) El meu era bo!
- 188) Prémer. Prémer el formatge, tot això per fer-ho escórrer, treure'n el xerigot.
- 189) Si en queda, després quan se'n va, si fa floridures al lloc del xerigot, llavors és àcid.
- 190) Però el *purri* al formatge no és bo. Ha de sortir del tot.
- 191) Si no, fa forats. I no és tan bona la pasta del formatge, si hi ha *purri*.
- 192) Nosaltres, la pasta del formatge, era... No hi havia cap forat.
- 193) Semblava formatge cuit, veus? Pasta de formatge llisa i...
- 194) No hi havia forats!
- 195) No hi quedava gens de *purri* dins.
- 196) I el xerigot anava per als porcells! Per a nodrir tota la família que hi havia als prats, per allí.
- 197) I, després, treien el brossat.
- 198) Saps? Feien recoure el... Llavors, el mató, en pots menjar, no és pas gras ni res.
- 199) A mi m'encanta! Però, en fi, m'hi he de posar... que sóc una mica gormand per això...
- 200) m'hi he de posar una mica de mel, m'hi he de posar una mica de sucre, una mica d'aiguarent, així és bo!
- 201) Sí, mare! Prou que en feia de mató, jo!
- 202) Què fèieu per a fer mató?
- 203) Penjar el calder, i deixar bullir, deixar bullir el xerigot.
- 204) Després, s'hi passava... ho deixaven fer.
- 205) Es feia així després, el mató al xerigot; es feia mató així!
- 206) Jo feia dos litres de mató!
- 207) Això sí que és bo! N'heu tastat?
- 208) Fer el brossat. Fer bullir, fer bullir, tornar-ho a refredar, i tornar a fer bullir.
- 209) Però no ha de bullir del tot, per a deixar pujar el mató.
- 210) Quan està a punt de bullir s'ha de ruixar, refredar-ho,
- 211) aleshores, torna a pujar la crema, que és el mató.
- 212) El *purri*? Sí, és el que resta després de fer el mató.
- 213) Això és per a... *Purri*, perquè és un laxant, purga.
- 214) Els senadors i els diputats hi pujaven
- 215) per anar a fer les cures de xerigot.
- 216) Hi pujaven els senadors, el conseller general, i alguns "alts càrrecs"
- 217) pujaven a la muntanya, per anar a fer les cures del xerigot.

- 218) En aquella època, a Loras, hi havia les termes.
- 219) I hi havia molts païos de les colònies que venien per problemes intestinals. Saps?
- 220) Llavors, potser no els feia res l'aigua d'aquí
- 221) i anaven cap a Sòst a fartar-se de xerigot, però aquí devien... Compte!
- 222) A vegades duïen un paper a la mà a cada moment!
- 223) Els vells ho feien de vegades. Fer beure qualsevol cosa, t'hi fotien una planta dins.
- 224) No em recordo com s'anomenava aquella planta.
- 225) Però a penes havies begut, et calia córrer.
- 226) Ho feien per fer broma, de vegades, saps! Invitaven algú, els hi fotien d'això i...
- 227) Nosaltres, teníem l'oncle que se n'anava cap a aquella granja, aquí dalt a Sòst, que es deia Coïnava.
- 228) Hi anava el mes de març. I baixava el mes de novembre.
- 229) Llavors, mira. Març, abril, maig, juny, juliol, agost, setembre i octubre. Vuit mesos, hi passava.
- 230) I hi pujaven el porcell. El porcell se n'anava a beure el *purri* i a pasturar a fora com les vaques.
- 231) I arreplegaven l'herba.
- 232) Hi havia els prats, hi recollien l'herba.
- 233) Perquè per aquí era tot camps.
- 234) Per a fer el blat de moro i les patates.
- 235) Tres quartes parts d'herba es collia a dalt.
- 236) A les bordes d'allà hi he vist bèsties dins,
- 237) n'hi ha 22 que són en ruïnes. 22 al municipi d'Orda.
- 238) Quan ho diuen, sembla increïble.
- 239) 22 bordes.
- 240) Jo hi he vist bèsties a totes. 22 bordes. Ara, són per terra, és...
- 241) Perquè arrendaven les muntanyes.
- 242) L'estiuada.
- 243) Cada muntanya tenia el seu nom.
- 244) I llavors, en algunes muntanyes, hi feien el formatge, però no pertot tanmateix.
- 245) I, llavors, sovint eren dos. Llavors, l'un en deien "el majoral".
- 246) Que és el que es quedava a la cabana. Ell, s'ocupava del formatge, s'ocupava de cuinar.
- 247) I no s'ocupava de res més... I de fer el formatge tanmateix.
- 248) I el lleter munyia... A més, guardava les ovelles tot el dia.

249) Les pastures de més avall, no gaire lluny de la cabana, les millors,
 250) les feien péixer a les ovelles lleteres perquè fessin llet.
 251) I el baciver, aquest guardava per amunt, sempre. Guardava les bacives per amunt.
 252) Estaven organitzats! Hi havia gent, però estaven organitzats!
 253) Després hi havia el baciver.
 254) Aquest és el que portava les ovelles que no criaven, les que no feien llet.
 255) Les que no criaven. Aquestes eren les que no criaven.
 256) Les lleteres i les que no criaven, vet aquí.
 257) Recordo, a Hordoth,
 258) que hi havia dos germans que eren de Sòst.
 259) L'un s'ocupava del ramat i l'altre, de cuinar, de la llenya, i del formatge.
 260) Però feien un formatge allà dalt!
 261) Perquè, saps, hi ha una pastura que hi ha...
 262) La Varossa és d'anomenada perquè hi ha una pastura que hi ha regalèssia.
 263) I dóna un perfum a la llet i al formatge també.
 264) El mes de maig, hi pujava. Després, quatre mesos, s'hi estava.
 265) Feia formatge allà.
 266) El germà s'hi estava més. Guardava tot el ramat. 1500 ovelles.
 267) Hi havia feina!
 268) - I a quina partida era?
 - Hordoth, la Tocoluda i els Ardons.
 269) Les coneixes?
 - No
 270) No hi has anat... No hi has anat encara. Hi has d'anar! Hi has d'anar allà... És bonic!
 271) Cada partida tenia el seu preu.
 272) Després, quan tenies alguns ramaders que hi volien anar, es feien pujar les puges.
 273) I hi havia perill. Alguns fins i tot havien arribat a les mans!
 274) A vegades, se les tenien entre una família i una altra, també.
 275) Llavors, si eren envejosos o dolents, feien pujar les subhastes, fins i tot sense voler-hi anar, ells. Veus?
 276) Si, per exemple, en una família volien fer anar les ovelles cap a aquell indret,
 277) si s'estimaven més un ramader que l'altre, llavors, calia terreny per al ramader que volien cadascú.
 278) Eh, com es fa a les subhastes.

279) - O sigui que feien pujar els preus?
 - Sí!

280) - I com es feia? Cridaven?

281) Sí! “Deu més!”, feien, “Deu més!”. “Deu francs més!”. Devien ser francs.

282) “Deu més, i deu francs més!”

283) - I on era això?

- A Maulion. Els Cortaus.

284) Ja era interessant, ja.

285) Folklore!

286) I tot es feia en patuès!

287) No senties gens de francès. “I deu més!” i “Tu, no el tindràs!” i “Jo, hi vull anar!”.

288) I vet aquí, això deien.

289) Oh, era graciós!

290) Això s'ha acabat!

291) Oh, si hi havia feina a fer! Quan s'havia de munyir 120 ovelles,

292) 5 vaques.

293) Amb les mans! Agafar el braguer amb una mà, i amb l'altra, au! I amb l'altra, munyir.

294) Tenien una pleta,

295) i les posaven allí, a la pleta, i les munyien allí.

296) Després, tenies les galledes al costat. I buidaves la llet a les galledes.

297) Ja era una feinada, ja! A fe de Déu!

298) I quan plovia! Calia munyir també!

299) A vegades t'agafava un aiguat d'aquells!

300) Feien una barrera tot al llarg,

301) i munyien tots ajupits, la sanxa entre les cames, aguantaven l'ovella i munyien així.

302) Al munyidor.

303) Per munyir-les, feien un munyidor.

304) Ja fos amb barreres de fusta o amb paret de pedra,

305) feien un munyidor tot estret, i, després,

306) tant si plovia com si feia sol, calia munyir.

307) s'hi posaven de dos en dos, costat per costat,

308) i a mesura que les havien munyit les portaven cap a darrere, les feien passar cap a darrere

309) i avançar tota l'estona fins que eren a l'altre cap del munyidor.

310) La cabana, la que tenia primer,

- 311) la que tenia primer...
- 312) Gairebé et calia obrir el paraigües dins. Humida com el diable.
- 313) Un forat!
- 314) Era un cau! No hi havia xemeneia!
- 315) I el fum sortia per la porta!
- 316) Calia entrar a quatre grapes, allà dins. Després han fet cabanes... bones.
- 317) I llavors, després, cosa que no fan ara, és que aproximadament
- 318) unes dues o tres hores després, quan el xerigot s'havia escolat,
- 319) el remenaven davant del foc, allà!
- 320) *Cantejar* el formatge, això es feia davant el foc.
- 321) Normalment hi havia una pedra plana i hi posaven el formatge. Bé, el formatge és pla així.
- 322) El dreçaven així i el feien rodar així sobre aquella pedra, ho feien escalfar
- 323) prou a prop del foc, de la brasa. I en sortia xerigot.
- 324) Això fa... acabava de fer suar el formatge per acabar de fer sortir el xerigot.
- 325) La crosta es feia més bonica.
- 326) Era més bo així! I ara això ja no es fa!
- 327) - Com es diu això, de fer-lo al foc?
- 328) *Cantejar*, es diu.
- 329) En patuès, *cantejar*. Els calia *cantejar* i tot. *Cantejar* hi pots posar!
- 330) Girar-ho i deixar-ho flamejar una mica. Després, l'en treien.
- 331) Després, ho tornaven al cèrcol i ho deixaven fer dos dies, després, l'en treien.
- 332) Després, s'hi havia de posar sal també! Si no, el formatge no valia res.
- 333) En un costat, sal, després el giraven, i a l'altre costat sal. Un dia, cada costat.
- 334) Després el treien del cèrcol, el netejaven, després ho posaven a la post i després...
- 335) Allí es feia tot sol. Però es feia bo!
- 336) El formatge a la muntanya, abans,
- 337) el conservaven al costat de la cabana on s'estava el pastor,
- 338) hi havia una altra cabana petita, dins la terra, que era el formatger.
- 339) Conservaven el formatge allí dins. Aquest contacte de la terra,
- 340) sembla que donava molt bon gust al formatge.
- 341) Les cabanes velles, en recordo de velles, velles, eren cobertes de fustes,
- 342) amb barres de fusta, damunt la teulada. I, després, hi posaven terra.
- 343) Hi havia un formatger que era a part. No era a la cabana, hi havia un altre formatger.
- 344) Però s'hi feia bo. Amb taules primes feien el formatge allà.

- 345) Però s'hi feia bo!
- 346) Conservaven el formatge al formatger i ho baixaven el 8 de setembre.
- 347) Era fira a Polinhan... A Gordan-Polignan, era la fira.
- 348) I havien de ser abans que es fes de dia, perquè, després,
- 349) el formatge, el venien quasi tot abans de fer-se de dia.
- 350) Al final la cosa va anar així. Hi havia un pelegrinatge a Polinhan.
- 351) Llavors, els de la plana portaven raïm, portaven el que tenien,
- 352) i els de la Varossa portaven el formatge. Feien un intercanvi.
- 353) I és així que va néixer la fira de Polinhan.
- 354) Hi anaven amb els carros a vegades, amb les vaques. Per anar-hi.
- 355) Després, ja hi anaven amb camions. Feien el transport amb camions.
- 356) Si no, sortien ben de nit per arribar a primera hora a la fira. Amb les vaques, això.
- 357) Els altres, hi baixaven tots, també. Tots els que havien fet el formatge a la muntanya
- 358) baixaven cap a Gordan-Polinhan per anar de festa.
- 359) El diumenge després, era la festa del poble!
- 360) La festa dels muntanyesos, en deien.
- 361) - I ho deixàveu assecar durant quant de temps?
- Tres mesos, quatre mesos!
- 362) Aquell formatge sí que era bo!
- 363) Si es menjava massa fresc, no és tan bo, no era bo.
- 364) Ara, als tres mesos, es pot començar a menjar. Però quatre, encara és millor!
- 365) Aquell és bo.
- 366) Llavors, quan has menjat un tros de formatge, pots beure un got de vi!

